

Asonkyrön Joulu
1979

Isonkyrön kunta ja Isonkyrön seurakunta

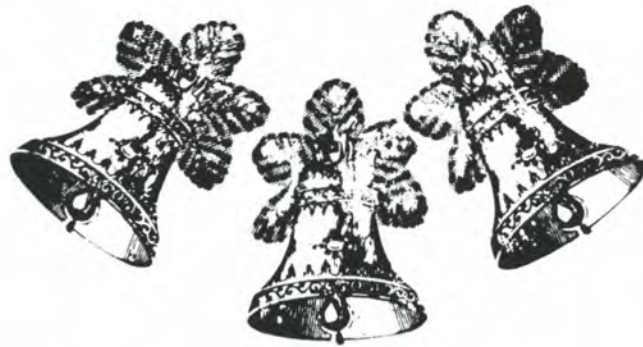
toivottavat Pohjankyrön kansalle
joulurauhaa ja onnea vuodelle 1980

Menkäämme nyt Beethemiin katsomaan sitä, mikä on tapahtunut
ja minkä Herra meille ilmoitti (Luuk. 2:15)

Hyvää Joulua
ja
onnellista vuotta 1980

Kiitos kirjitteluksesta
Perttu

ISONKYRÖN JOULU 1979

SISÄLLYSLUETTELO

Kansikuva	Marja-Terttu Mielty
Joulurauhaa	Risto Knaapi
Tonttujen retki	Pirkko Paloheimo
Lapsen vuoden tervehdys	Anne Tammela
Tarinaa Pakkalan talosta	Rauno M. Haukilehto
Lapsia varten	Kerttu Ala-Kulju
Poika	Linkki
Joulun odotusta	Linkki
Jouluaatto	Anne-Maria Pakkala
Korvatunturin ahkerat	Hanna Koms
Miten suloista onkaan valo	Hanna Koms
Kyröläiset	Turja T. Turen
Joulun tulo	Ipo Lagerstedt
Keinutuolin tarinaa	Sari
Kosti Kalke	Heini Vilja
Isonkyrön kappalaisena 1898—1916	Matti Loukola
Vanhan temppelein viesti	E. Mäki
Etsijä	E. Mäki
Napuen juhlien vaiheita	Ahti Puskala
Kuvaaja luonnossa	M. Hannuksela
Kun minulla oli kalaonnea	Jari Viertola
Tonttulassa	Taina
Orismalan maatalouskoulujen kumppanuskunta	H. P. Virtanen
Kirje talvisodan rintamalta	Annikki Lehtonen
Me näimme Hänen tahtonsa ja olemme tulleet Häntä kumartamaan	Raimo Mäki

Toimitus: Vastaava toimittaja Risto Soini
Työryhmä: Mauri Keltto, Tauno Lehtonen, Martti Ristiluoma, Aila Lehtiö, Markku Lehtiö,
Aune Saari, Anneli Louko, Erkki Koivunen, Reijo Rintatalo.

Joulurauhaa

Kuntamme toimii kuntana kuntien joukossa. Päätymässä olevan vuoden aikana on todettu, miten paljon ylikunnallisia yhteyksiä on ja tarvitaan. Niiden kustannusosuuskin on jo lähes viisi penniä veroäyristämme, vastaavan laatuista ja hintaisia palveluja tuskin voimme omatoimisesti saavuttaa. Asianmukainen yhteistoiminta on mitä tavoiteltavinta vastaisuudessa.

Kuluvan vuoden mittaan on voitu parantaa eräitä yritystoiminnan edellytyksiä. Varsinkin elinkeinoasiamiehen toimen täyttäminen tulee antamaan tulevana vuonna mahdollisuuksia enemmän hoitaa yhteyksiä nykyisiin ja toivon mukaan moniin uusiin yrityksiin.

Kunta on varautunut vuosien mittaan yritysten toimintaedellytysten luomiseen. Tänä vuonna on enemmän kuin koskaan aikaisemmin asetettu edistämään yritystoimintaa myös kunnan taloudellisella tuella. Vastaavaa esimerkkiä on osoitettavissa muualtakin joka on eräs ajan merkki maalaiskuntien kohdalla.

Yleisten palvelujen kehittämisessä on sairaalan rakentaminen ja kunnalliskodin suunnitteleminen kirjattava kuluvalle vuodelle. Kaikenlaisista rakentamista on kunnassa ja kunnan edistämänä tapahtunut huomattavan runsaasti.

Kunnan maatalousvaltaisuudesta johtuen on myös siihen kuuluvan yritystoiminnan kehittäminen todettu ajan vaatimaksi tehtäväksi. Sitä varten perustetulla M-toimikunnalla on tärkeä asema ylempään suuntaan pidettävissä yhteyksissä sekä maatilatalouden kehittämistutkimuksissa, jota varten on määrärahaa varattu. Maatalousammattin harjoittaminen on yritystoimintaa muuttuvissa olosuhteissa.

Kunnan luottamushenkilöt saavat yhdessä kiittää kuntalaisia ja toisiaan siitä, että melko rauhallisesti on tämä vuosi toimittu. Kunnassa on voitu taloutta hoitaa vakaasti ja lisätä palvelutasoa kohtalaisesti, äyrin hintakin on pysynyt samana edelleen. Kun yleinen elpymissuuntaus valtakunnassa on vahvistunut, niin voidaan toivottaa kaikille Hyvää Uutta Vuotta ja valmistautua vastaanottamaan eteen tulevia uusia haasteita.

Risto Knaapi
Kunnanvaltuuston puheenjohtaja

Joulun valot syttyvät

Isonkyrön seurakunnan jäsenillä on syytä iloon ja kiitosmieleen kuluneen vuoden tapahtumia tarkastellessaan. Monet vaikeat ratkaisut ovat ohi. Ne ovat omalla tavallaan kasvattaneet meitä arvostamaan ja kunnioittamaan toinen toistamme vioistamme ja erilaisista mielipiteistämme huolimatta.

Joulun valot syttyvät kohta valaisemaan kirkkovanhusta. Se on saanut tämän sukupolven lahjana pohjois-lappeelleen uuden paanukaton. Entisajan mestareita jäljitellen on pyritty kunnostamaan niin katto, päädyt kuin seinätkin. Menneiden polvien taitoja kunnioittaen korjataan myös kirkon sisätila, jotta se voisi entistä paremmin palvella seurakuntaa ja ympäristöä laajemmaltikin.

Joulun alla syttyvät valot myös keskustasta uuteen kirkkoon ja seurakuntataloon johtavalle tielle. Isonkyrön kunta on tievalaisulla tehnyt palveluksen seurakuntalaisille, kuntalaisilleen. Näiden tilojen iltakäyttö tulee nyt yhä useammalle mahdolliseksi.

Seurakuntatalo on ensimmäisen käyttövuotensa jälkeen osoittautunut toimivammaksi kuin uskallettiin odottaakaan. Talon emännän ystävällinen ja asiantunteva palvelu on osaltaan vaikuttanut tilaisuuksien onnistumiseen. Myös siitä voimme iloita, että seurakuntamme nuoret ovat tunteneet talon omakseen. Samalla kun iloitsemme uusien tilojen runsaasta käytöstä, voimme tyytyväisinä todeta, että seurakunta on taloudellisesti selviytynyt rakennusvaiheesta paremmin kuin ennalta luultiin.

Ulkonaisesti arvioiden seurakunnan tila on hyvä. Sen hengellistä tilaa mittaavat uhrivalmius ja vapaaehtoinen palvelutyö. Toivottavasti saamme vuoden päättyessä iloita runsaasta lähetys- ja yhteisvastuukeräyksen tuotosta edellisten vuosien tapaan. Vapaaehtoinen työ ja uhraaminen tapahtuu usein vähin elein ja vaatimattomasti. Ei odotetakaan kiitosta ihmisiltä. Syy tähän on Jeesuksen elämässä ja opetuksessa "Ei palveltavaksi, vaan palvelemaan". Kuitenkin tekisi mieli lausua seurakunnan nimissä erityinen kiitos sille vapaaehtoista työtä tekevien ryhmälle, kirkkokuorolle, joka viettää tänä vuonna toimintansa 50-vuotisjuhlaa.

Meitä on seurakunnassa palveltu monin tavoin. Luottamushenkilön näkökulmasta katsottuna on meillä vuoden kohta päättyessä paljon anteeksisaamisen ja kiitoksen velkaa. Kiitollisina ajattelemme Orisbergin kappelin monipuolista kesätoimintaa, oman seurakuntamme sananpalvelijoiden uurastusta kutsumustyössään ja kaikkien seurakunnan työntekijöiden panosta omalla alallaan.

Kun syyttelemme kohta joulun valoja kodeissamme, ohjatkoon ajatuksiimme joulumieleen Jeesuksen sana: "Ei Ihmisen Poikakaan tullut palvelevaksi, vaan palvelemaan ja antamaan henkensä lunnaiksi monen edestä".

Kaikille Isonkyrön seurakuntalaisille lämmintä joulumieltä ja siunausta alkavalle vuodelle!

Pirkko Paloheimo
Kirkkovaltuuston puheenjohtaja

Tonttujen retki

*Loistaa kuu ja illan tähti,
tontut ne hämyssä liikkeelle lähti.
Minne vain kulkee tonttujen retki,
siellä on ilon ja riemun hetki.*

*Pitkä on tonttujen taival,
ja pakkasen paukkuu aivan.
Mutta pianhan matka taittuu,
tonttujen laulu kun raikuu.*

*Edessä talojen rykelmä häämöttää,
siellä on jo tonttujen määränpää.
Matka on nopsaan taittunut vallan,
hämyssä lumisen talvi-illan.*

*Joka ovelle tontut kolkuttaa
ja iloisina lapset ovensa avaa.
Lahjoja saa kiltit lapset kaikki
siinä on Matti, Maija ja pikkuinen Maikki.*

*Mutta tonttujen palata täytyy,
kirkkahat punat lapsien poskilla läikkyy,
Hei, hei, ensi jouluna taasen tavataan,
näin sitä toisilleen huudellaan.*

Anne

Lapsen vuoden tervehdys

Vuosisataamme on nimetty lasten vuosisadaksi. Vasta 1900-luvulla on lapseen ryhdytty kiinnittämään huomiota nimenomaan lapsena. On alettu selvittää hänen asemaansa ja oikeuksiaan.

Tämä vuosi on juhlavuosi, sillä YK:n lasten oikeuksien julistus annettiin 20 vuotta sitten. Julistus annettiin siinä tarkoituksessa, että jokaisella lapsella olisi onnellinen lapsuus ja että hän voisi omaksi ja yhteiskunnan parhaaksi nauttia tässä julistuksessa määritellyjä oikeuksia ja vapauksia.

Nyt päättymässä olevaa vuotta onkin vietetty lapsen vuotena kaikkialla maailmassa, myös Suomessa. Vuosi on ollut kaksitahoinen: Kansallisella pohjalla on keskitytty kunkin maan omien lasten aseman parantamiseen. Kansainvälisenä tähtäimenä on ollut kehitysmaiden lasten oloista tiedottaminen ja heidän elämänolojensa parantaminen.

Kaikissa kehittyneissä maissa on elintaso noussut viime vuosikymmenen aikana. Näin on tapahtunut myös Suomessa. Suomalaisilla lapsilla on maailman parhaimpiin luettava terveydenhoito. Heidän tarvitsemiaan sosiaalipalveluja — kuten lasten päivähoidtoa — on voitu tehostaa. Koulutuksen tasoa on voitu kehittää. Suomalaisilla lapsilla on oikeus saada yhdeksännen vuotinen peruskoulutus ja keskiasteen koulu-uudistuksella, mikä toteutetaan vuoteen 1988 mennessä, pyritään siihen, että jokaiselle peruskoulunsa päättäneelle nuorelle on tarjottu ammattikoulu- tai muu jatkokoulutuspaikka.

Mutta ennen kuin jatkan pidemmälle haluan muistuttaa eräiden lukujen avulla koko maailman lasten asemasta.

- * Maailman koko väkiluku on noin 4 miljardia. Enemmän kuin 1/3 maailman väestöstä on alle 15-vuotiaita.
- * Maailmassa on 200 miljoonaa lasta vailla mahdollisuutta oppia lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan.
- * 500 miljoonaa lasta on ilman riittävää tai oikeaa ravintoa.
- * Joissakin kehitysmaissa jopa puolet lapsista kuolee ennen viidettä syntymäpäiväänsä.
- * Maailman terveysjärjestö (WHO) arvioi, että 80 % maailman tautitapauksista johtuu tavalla tai toisella epäpuhtaasta vedestä. Näin ollen WHO pitääkin puhtaan veden saannin järjestämistä tärkeimpänä yksittäisenä tekijänä, jolla kehitysmaiden maaseutuväestön terveyttä voitaisiin parantaa.

Tätä laajempaa taustaa vasten voimme vain todeta suomalaisten lasten voivan hyvin. Toivon mukaan kehitysmaiden lasten asemasta on levinnyt tänä teemavuonna tietoa mahdollisimman laajalle korkean elintason maihin ja näin heidän asiansa on tullut meille läheisemmäksi. Toivon mukaan osallistumme yhä

enenevässä määrin kehitysmaiden lasten auttamiseen.

Samaan aikaan kun kehitysmaiden lapsi potee aliravitsemustilaa sanan varsinaisessa merkityksessä on suomalaiselle lapselle tyypillinen aliravitsemuksen alue vanhempien läheisyyden puute. Lapsi kaipaa aikuisten läheisyyttä. Lämminhenkinen perhe-elämä on ihmiselle hänen elämänsä kaikissa vaiheissa hyväksi ja tarpeen. Erityisen merkityksellistä se on lapsuudessa.

Perheessä huolehditaan lapsen perusturvasta sen eri muodoissa. Perheessä tapahtuu lasten ensisijainen sosiaalistuminen eli perusjäsentymisen elämään; lapsi saa käsityksen itsestään, muista ihmisistä, elämän eri toiminnoista ja yhteiskunnasta. Suotuisa perhe-elämä edellyttää taloudellisesti ja sosiaalisesti turvattua asemaa, tyydytystä tuottavaa ja elämisen kulttuuria välittävää kanssakäymistä perheenjäsenten kesken sekä perheen suhteita ympäröivään maailmaan.

Henkilökohtaisesti näen tärkeimpänä lyhyen tähtäyksen tavoitteena lapsen vuotena olleen asenteiden muuttamisen lapsiystävällisemmäksi, ja siinä on kaikesta päättäen Suomessa onnistuttukin. Nyt tarvitaan jatkossa niin koko maan kuin Isonkyrön kunnan puitteissa eri vaikuttajaryhmissä ja eri hallintoelimissä päättäväistä työtä lapsen ja lapsiperheiden hyväksi, niin että saadaan aikaan konkreettisia parannuksia. Jos ajattelemme vähänkään pitemmällä tähtäyksellä ja syvällisemmin asiaa, tulemme siihen tulokseen, että pienellä Suomella ei ole varaa jättää lapsiaan ja lapsiperheitään vähälle huomiolle.

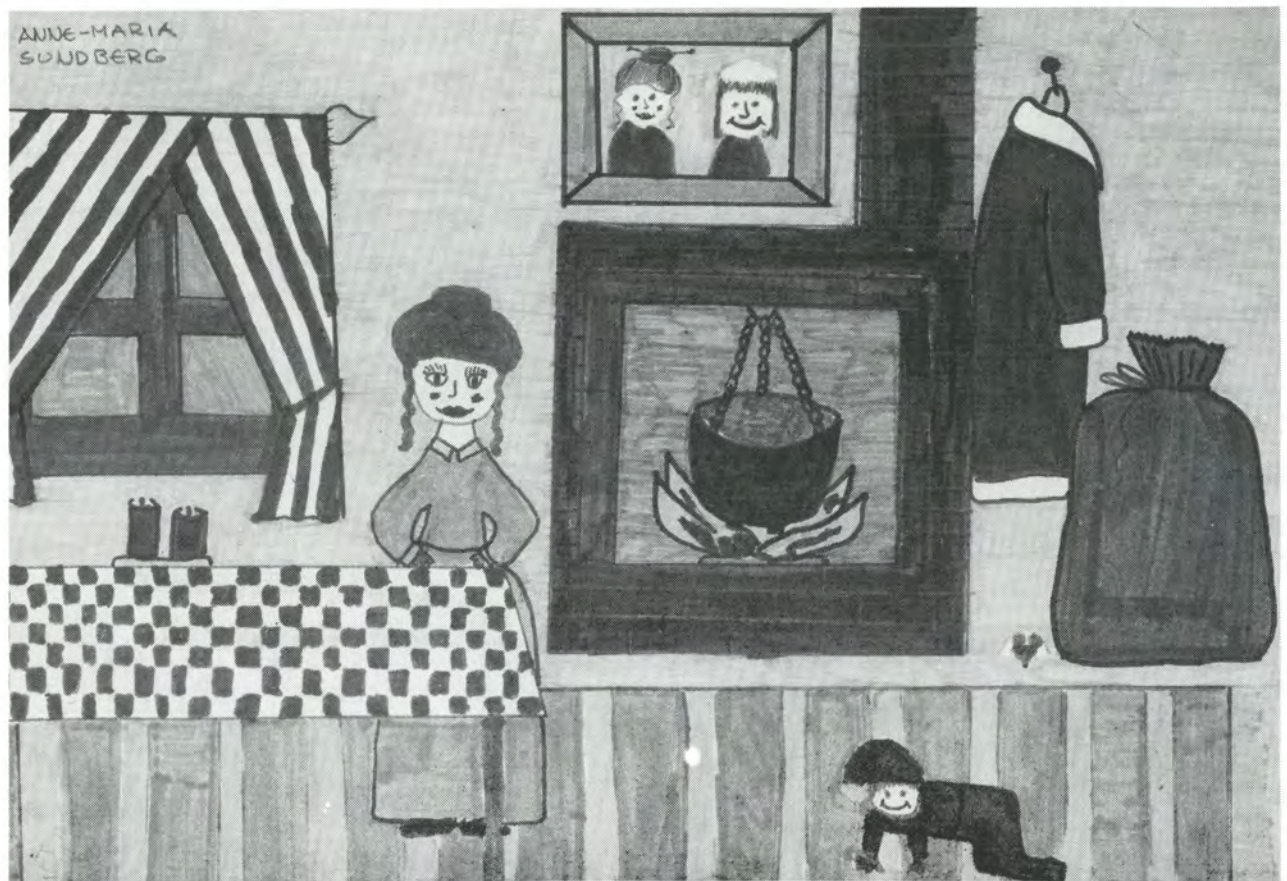
Vietämme siis tänä vuonna lapsen vuoden joulua. Tätä kirjoitettaessa ei vielä ole tietoa kuinka kaupalliseksi joulukuusi muodostuu. Todennäköistä kuitenkin on, että lasta käytetään tänä jouluna entistä enemmän hyväksi kaupallisten tarkoitusten saavuttamiseksi. "Lapsen parhaaksi" tullaan kauppaamaan ala-arvoista kertakäyttötavaraa, joista lapselle ei ole pitemmän päälle mitään hyötyä — päinvastoin.

Tehkäämme tänä jouluna sopimus, että annamme lapsille vain tarkoin harkittuja lahjoja ja "turhien tavaroitten" sijasta annamme lapsemme tuntee hyväksymisemme ja rakkautemme.

Haluan lopuksi lainata kansainvälisen lapsen vuoden suojelijan, presidentti Urho Kekkosen toivomuksen, jonka hän esitti perinteisessä uudenvuodenpuheessaan. Perusajatus oli, että Suomessa lapsen vuoden aikana on saavutettu pysyvää parannusta silloin, jos viime lapsen ympärillä muuttuu lämmöksi.

Hyvät isokyröläiset, me vietämme nyt suurinta lapsen vuoden 1979 juhlaa — Jeesuksen syntymän juhlaa — viettäkäämme se lapsen parhaaksi — lapsen kanssa.

Rauno M. Haukilehto
lapsen vuoden toimikunnan
puheenjohtaja

Tarinaa Pakkalan talosta

Huom! Tiedot Pakkalan historiasta olen saanut maisteri Jaakko Laurilan kirjoituksista.

Isonkyrön Tuuralassa on Pakkalan mäki, joka on minun lapsuudenmuistoissani onnenlehto. Sen nimen Onnenlehto (vieraskielisenä Beatenlund) oli antanut Pakkalan talolle kapteeni ja ritari Axel Reinhold Freudenfelt, kun hän 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa omisti ja asui Pakkalan tilaa.

Pakkalan taloa, joka tunnetaan historiassa jo 1500-luvulla, omisti aluksi Backman suku, joka muodosti sukunimensä tilan nimen mukaan. Backmanit omistivat sen usean sukupolven ajan. Mm. omistajana oli Bertel Backman, Sakari Topeliuksen äidinäidin esisä. Hän kaatui Saksassa v. 1644. Bertel Antinpoika Vaismaa-Backman sai silloin haltuunsa Pakkalan. Hänen leskensä Elisabeth meni naimisiin tuomari Matti Paavalinpoika Wiikin kanssa. Elisabeth kuoli 1683 ja Matti Wiik pari vuotta myöhemmin. Heidän jälkeensä Kristian Backman sai Pakkalan tilan.

Isonvihan aikana venäläiset hävittivät täysin Pakkalan tilan rakennukset. Vuosina 1714—1718 talo oli aivan autiona, Backmanit asuivat muualla eivätkä välittäneet siitä. Vain Kristian Backmanin tytär Katriina oli huolissaan Pakkalan kohtalosta ja sai sen haltuunsa. Katriinan mies luovutti tilan tyttärelleen Ingridille, joka oli naimisissa Isonkyrön kappalaisen Israel Alftanin kanssa. Alftan rupesi viljelemään tilaa ja rakentamaan sen rakennuksia uudelleen. Hän maksoi muille parillisille heidän osuutensa ja liitti Pakkalan

maihin lukkarin virkatalon maat Oroolan vainiolla. Vuosina 1790—1813 asui Pakkalassa ennen mainittu Axel Reinhold Freudenfelt perheineen. Vähitellen Pakkalasta hävisivät herrassuvut ja sen 200-vuotinen tarina kartanona päättyi.

Aikanaan asui siellä myös herännäispappi Frans Oskar Durchman, vaikka ei sitä omistanut. Myöhemmin se joutui Könnien etevimmän oppilaan C. O. Glasbergin haltuun, joka perusti sinne kellotehtaan. Isonkyrön "könniläiset" lienevät etupäässä Glasbergin valmistamia.

Hänen jälkeensä Pakkalan tilat myytiin usealle talonpojalle. Jurvasta tuli ensin Heikki Puska 1880-luvulla ja sai puolet tilasta ja komean päärakennuksen sekä suuren kivilavetan. Myöhemmin v. 1889 tulivat Matti Jussila ja Sameli Alakoski, myöskin jurvalaisia. He jakoivat toisen puolen keskenään.

Sameli ja Matti jakoivat keskenään kaksitupaisen väentuvankin, joka oli vinkkelissä päärakennuksen kanssa. Lännen puolella kartanoa oli monta hirsistä karjasuojaa ja sauna. Niitten takana kauempana oli hyvävetinen "lähresprunni", joka ei miesmuistiin ole kuivunut ennen kuin kesällä 1978.

Kaikilla oli aidattuna pehmeänurminen pihamaa, jossa kesällä pestiin kuusipesimellä ja hiekalla puuastiat. Leileihin pantiin pieniä kiviä. Leilejä ravistel-

*Samuli ja Maria (o.s. Pukkala) Pakkala lapsineen ja lastenlapsineen + miniä ja vävyt. Kuva otettu kesällä 1926 Isonkyrön Tuuralassa Pakkalan talon päädyllä.
Kuva Heikki Tanttari*

tiin rivakasti käsissä ja lopuksi puuastiat haudottiin katajalla. Puhdasta tuli!

Vastapäätä Samelin ja Matin tupaa oli yhteinen pitkä luttirakennus. Pohjoispuolella oli korkea Myllymäki. Tuulimyllyä ei siinä enää ainakaan tämän vuosisadan alkupuolella ole ollut, mutta siellä oli kylän nuorten aisakiikki.

Heikin pojasta Jaakosta tuli isäntä isänsä jälkeen ennen kuin uusijako lopultakin tuli 1910-luvun alussa Tuuralaan. Matti muutti perheineen Oroolan vainiolle ja otti nimekseen Peltoniemi.

Jaakko Pakkala jäi vanhalle "plassille". Paappani ja mummani Sameli ja Maria, rakensivat kartanonsa länsipuolen pelloille parin sadan metrin päähän.

Paappani Sameli oli Jurvan Alakosken talosta ja mumma Maria Laihian Pukkalasta. Lapsia heillä oli kymmenen, kahdeksan tytärtä ja kaksi poikaa. Tytär Iida kuoli lapsena. Aikuisena ja naimattomana kuoli Ruusa-niminen vanhin tytär. Osa lapsista, vanhempi poika Oskar ja tyttäret Hulda ja Hilda, lähtivät "rapakon yli" Amerikkaan, työtä etsimään ajan tavan mu-

kaan. Sieltä Oskar löysi vaimokseen kauhajokisen Fiian ja jäi Amerikkaan. Hilda avioitui kyröläisen Jussi Turjan kanssa Amerikassa.

Äitini tutustui New Yorkissa isääni Alpo Soiniemeen (Soilander). Hän oli J. H. Erkon, runoilija ja Helsingin Sanomien perustajana tunnettu, tavoin paennut laittomia asevelvollisuuskutsuntoja Amerikkaan, kuten useat muutkin suomalaiset nuorukaiset. Äiti kertoi, että suomalaiset piikatyöt keräsivät pakolaisille avustusta, kun monet miehistä eivät olleet tottuneet ruumiilliseen työhön. Isäni oli hämäläisen talonpojan poika, mutta jo 14-vuotiaana lähtenyt hevosen ja kärkyjen kanssa Tampereen kaupunkiin. Siellä hän oppi pannusepän ammatin, joten sai työtä maailmankaupungissakin. Hän lähti v. 1907 Panaman kanavalle töihin.

Äiti lähti 8-kuukautisen Kerttu-tyttärensä kanssa Suomeen odottaen jo toista lastaan Veikkoa, joka sitten syntyi Pakkalassa. Työt keskeytyivät pian Panamalla, ja isä tuli meitä hakemaan takaisin valtoihin. Mumma ja paappa olivat kai niin mieltyneet lapsiin, että kehottivat perhettämme jäämään Suomeen. Niin tapahtuikin. Isääni, joka täällä ryhtyi kauppamatkustajaksi, paappakin oli usein kyvdissä.

Kun lomien aikana tulimme "Kyrööhin" oli paappa meitä iloisena vastassa Tervajoen asemalla. Hän ei hyväksynyt polkupyöräilijää, vaan ajoi ohi hyvällä hevosellaan. Vanhan kirkon kohdalla vastapäätä Kontsaan taloa oli lauttasilta, jota tultiin Tuuralan puolelle. Myöhemmin käytettiin Palhojaisten siltaa, joka pitäjäläisten omin toimin oli saanut rakennetuksi. Paappakin myi arpoja sen hyväksi. Silta-Matti peri maksun niin kauan, että siltavelka tuli maksetuksi. Perillä odottivat mumma ja Emmi- ja Aini-tädit sekä Aarno-eno. Mumma huolehti ruumiin ravinnosta ja tädit hoitelivat työn lomassa ja hauskuttivat meitä lapsia Aarno-enon kanssa.

Varhaisin lapsuusmuistoni on, kun Sameli Pakkalassa oli kinkerit vanhassa tuvassa. Aini piti minua sylissä seisten tuvan ovella. Olin ehkä 3-vuotias. Tummaseinäinen tupa oli täynnä vakaata väkeä. Pappi ja lukkari istuivat pöydän takana. Takana puoli, karsina, oli erotettu hurstisilla lakanoilla emäntien alueeksi. Siellä he valmistelivat kinkeriruokia lihaperunoita ja juhlapuuroa. En varmaan ollut siihen mennessä nähnyt yhdessä huoneessa niin paljon ihmisiä koolla, koska se näky vieläkin on mielessäni juhmallinen, vaikka tupa oli hirsiseinäinen ja vaatimaton.

Muitellessani Kyröön sukulaiskoteja tulvahtaa lämmin aalto mieleeni ajatellessani niitä monia lämpimiä kotiliesiä, joita mumma, tädit ja enon emäntä vaalivat. Hyvältä muistan myös perheenisät.

Vanhin tytär oli mennyt naimisiin Jussi Salon kans-

sa, ja oli lähin naapuri. Liisa asui Matti miehensä kanssa jonkun matkan päässä Kannasmaassa (Klamppu). Sinne kokoontuivat usein serkut juhlan aikaan kestiin. Saliin tehtiin "lattiamakoos", jossa kaikki nukkuivat. Kaikilla oli niin mukavaa. Oltiin kalikan nakkoosilla, pelattiin myllypeliä ja kerrottiin kaskuja ja jopa kummitustarinoita. Samoin vietettiin aikaa muissa sukulaistaloissa serkkujen kanssa.

Yhdessä suurempina ajettiin joulukirkkoon. Ei haitannut, vaikka kotiinpalatessa kilpaa ajettaessa reki kaatuikin. Meitä oli kolme serkusta aika samanikäisiä. Elina-tädin Rauha-tytär ja Hilda-tädin Sylvi-tytär ja minä. Me teimme kesällä vanhalla plassilla asuulin tuvan seinustalle. Päre pantiin piin rakoon ja sille korkeita kruusia astioiksi. Ratamon lehdet olivat leipiä, voikukan lehdet silakoita ja voikukista sai voita.

Aika kului. Emmi-tädistä tuli Jussi Sundqvistin vaimo, ja he perustivat kotinsa Hevonkokselle. Aini meni avioliittoon Jussi Pukkisen kanssa. He ajattelivat ottaa haltuunsa mumman ja paapan talon. Toisin kuitenkin kävi.

Aarno tuli kanssamme Helsinkiin kesällä 1917 harjoitellakseen isäni liikkeessä. Hän aikoi kauppakouluun. Isostakyröstä tuli tietoja suojeluskuntien perustamisesta. Olot olivat rauhattomat koko maassa. Niin hän palasi Isoonkyröön. Kun vapaussota tammisununtaina 1918 alkoi, oli hän mukana m.m. Laihian valtauksessa. Myöhemmin hän osallistui muihin taisteluihinkin. Hän kävi myös Vöyrin sotakoulun. Rauhahan palattua keväällä jäi hän vänrikkinä Suomen armeijan kouluttajaksi Vaasaan. Mieli paloi kuitenkin kotipelloille. Niin hänestä tuli paapan ja mumman työn jatkaja vaimonsa Elma Perttilän kanssa. Aini ja Jussi Pukkinen rakensivat Jussin kotitalon Pukkilan maille kauppakartanon ja suorittivat elämäntyönsä siellä. Myöhemmin Aarno-eno luopui Pakkalasta ja myi talon Hilda-tädin tyttärelle Sylville ja hänen miehelleen Eino Rengolle.

Maria ja Sameli Pakkalan lapsilla ja lastenlapsilla on erikoisen lämmin sukulaissuhde, niin että olemme kokoontuneet kahdesti sukukokoukseenkin Isonkyrön kotiseutumuseolla saadaksemme nauttia toistemme seurasta, koska nykyään olemme hajaantuneet yli Suomen. Ehkä siihen on syynä se, että paappa ja mumma lapsineen ovat tunteneet olleensa "verenkuljettamia", kun sukulaiset olivat sen ajan mittapuun aikana kaukana.

Avioliiton kautta Maria ja Sameli Pakkalan lapsista useimmat liittyivät Isonkyrön vanhoihin sukuihin. Huldin lapset, joihin tämän kirjoittajakin kuuluu, olemme saaneet juhlan ja arkipäivinä työssä kokea kyröläisten sukulaisten vieraanvaraisuutta ja sydämelistä huolenpitoa. Siksi emme tunne itseämme juurettomiksi, vaan olemme mielellämme kyröläisiä.

Lapsia varten

*Puutarhani ruoho kasvaa
lasteni siinä juosta.
Kaatua pehmeästi
tehdä kuperkeikka.
Ja naapurin
lapset siihen kutsua leikkimään*

*Pihani hiekka nitisee
lasteni varpaitten alla.
kun juoksevat villisti
heittäen kärrynpyörää,
Kaivelevat lapioineen
rakentaen suuria unelmiaan*

*Omenat kasvavat puissani,
että lapset voivat hedelmistä iloita!
Poika voimalla
purauttaa voimalla
omenoita ruohikolle,
tytön heleästi nauraessa
ja poimiessa omenoita koriinsa.*

*Vaahtera kasvaa monihaaraisena
antaen lasten kiivetä
sen lonkeroisia oksia pitkin —
kuvitellen olevansa apinoita.
Ja suuri kuusi keinupuuna.
Pihani jokainen puu
kasvaa lapsia varten.*

Poika

Linkki

*Mitä etsit hiekkakasasta lapsi?
Poika kuopii niinkuin koira multaa
pölläytellen kepeätä hiekkaa korkealle
etsien — kuulemani mukaa
Kuopiosta tuodun kukkopillin
katkennutta nokkaa!*

*Auringossa kimaltelee hiekansirut.
Aurinkoa siivilöi myös hulmahtavat hiukset,
välähdellen silkinpehmeät
Poika kaivaa etsii . . .
Turhaan kaivaa poika —
ei se löydy, savikukon nokka!*

*Elämässä — etsimässä
kadonnut mi liekin!
Pieni poika lakkaamatta etsii.
Ehkä pienen pienen kultasirun
sentään joskus keksii.*

Linkki

Joulun odotusta

Koivulan kolme lasta, Juha, Marja ja Sanna istuivat lumisella aidalla. Pienin Teemu-poika oli päiväunilla. — Tänään on kalapäivä, Juha totesi synkkänä. — Ja kaiken lisäksi silakkalaatikkoa, Marja säesti huokaisen. — Mennään kysymään lupaa luisteluun, Sanna ehdotti. — Mikäs siinä, Juha vastasi ja hyppäsi aidalta lumihankeen. Tytötkin hyppäsivät ja lähtivät sisälle.

— Äiti-kulta, voitaisko me mennä lammelle luistelemaan, Sanna uteli. Äiti katsoi kelloa ja sitten lapsia. — Hyvä on, kunhan tulette viideksi takaisin kotiin, hän myöntyi. — Hurraa, lapset kiljaisivat. — Sshh, Teemu nukkuu, äiti varoitteli.

Luistimet kaivettiin tulisella kiireellä kaapista. Kohdattiin matkalla kohti lampea, joka sijaitsi Koivulan lehmihaan tuntumassa. Kiireesti vedettiin luistimet jalkaan ja rynnättiin jäälle. Luistelun lomassa Marja muisti, että jouluun on aikaa enää kuukauden verran.

— Kuulkaa, joko tiedätte, mitä pyydätte joululahjoiksi, hän huuteli sisaruksiltaan. Nämä luistelivat Marjan luo ja Juha ryhtyi luettelemaan. — Jääkiekko-maila ja -kypärä, kiekko sekä Lego-rasia. Marjan toivomuksena olivat: kaulakoru ja kirja. — Lisäksi tahdoisin kovasti valkeat kaunoluistimet, hän lisäsi haikeasti. Sanna oli tuuminut jo kesästä lähtien joululahjoja, siksi hän vastasi varmasti. — Minä tahdon oikein suuren nallen ja paksun satukirjan sekä värikynät.

Vasta sitten muistettiin, että kello oli kohta viisi ja lähdettiin kotiin päin. Kotona odotti valmis ruokapöytä ja . . . silakkalaatikko. Se oli ruokalaji jota Koivulan lapset vihasivat koko sydämestään. — Siitä saa ruotoja kurkkuun, valitti Sanna. Kun lopulta oli ruokailtu, hajaantui perhe kuka minnekin: isä TV:n ääreen, äiti käsityön pariin, Teemu nukkumaan, Juha läksyjä lukemaan, Marja palapelin ääreen ja Sanna satukirjoja lukemaan. Lopulta yö koitti ja Koivulan perhe vaipui uneen.

* * *

Seuraavana aamuna oli tosi kylmä. — Minä en kyllä tarkene kouluun, Juha valitti hytisten. — Tarke-

net kyllä kunhan laitat villahousut jalkaasi, neuvoi äiti. — Enkä varmana pane, ei muillakaan ole, esteli Juha: Siihen villahousut jäivät takan luo, kun lapset lähtivät tien viertä kulkevaa latua koululle. He ennätivät juuri ennen kellojen soittoa. Kukin sisaruksista meni omaan luokkaansa.

Koulupäivä ei ollutkaan ihan tavallinen päivä, sillä tänään suunniteltiin joulujuhlan ohjelmia. Kotimatalla lapset puhelivat saamistaan rooleista. Juha tulisi olemaan tontunäytelmän joulupukki ja yksinlauluaikin hän esittäisi. Juhalla nimittäin oli erittäin hyvä laulunääni, jollaista ei joka poika omistakaan. Marja esiintyisi enkelinä joulukuvaelmassa ja hän laulaisi kuorossa sekä lausuisi runon. Sanna esiintyisi lumihiihtäleenä, pikkukelkinä ja tonttuna.

— Koskahan itse juhlat pidetään, kyseli Sanna vanhemmilta sisariltaan. — Luultavasti joulukuun kahdentenakymmenentenä päivänä, Marja vastasi. — Voi siihen on vielä niin pitkä aika, huokaili Sanna. — Mutta kuulkaa, mitä jos en osaakaan vuorosanojani, se lumihiihtäletanssikin on täynnä kiemuroita, Sanna huolestui. — Et sinä unohda, ja vaikka unohtaisitkin onhan opettaja verhon takana kuiskaamassa, Juha rohkaisi. — Sepä hyvä, henkäisi Sanna helpottuneena.

* * *

Illalla ennen nukkumaan menoa Sanna ihaili ikkunasta taivaan tähtiä. — Mitä sinä siellä vielä kuukit, tule jo nukkumaan, että voin sammuttaa valot, Marja patisteli häntä. — Tule katsomaan kuiskasi Sanna. Marja tuli ja totesi unisena haukotellen, voi miten ihanaa. — Eikö täysikuu olekin kuin pyöreä juusto, kysyi Sanna ihastuneena. — On, on, mutta tule nyt jo hyvän sään aikana nukkumaan, puheli Marja jo unisena. Sanna kapusi vuoteeseensa mutta kuiskasi vielä pimeään. — Marja eikö olekin kivaa kun tulee pian joulu? — On, on, nuku nyt vain, kuului Marjan vastaus. Niin he nukahtivat lopulta nähden unia joulusta.

Anne-Maria

Jouluaatto

*Päivä iltaan käy,
varjot leikkiin käy.
Lasten posket punehtuu,
päivän huolet unhottuu.
Jospa pian joulupukki,
saapuisi tuo vanha ukki,*

*joka lahjat kilteille
tuo tytöille ja pojille.
Odotuksen päätteeksi,
lasten suureksi iloksi.
Joulupukki saapuu.*

Korvatunturin ahkerat

*Pukinmuori puuhakas,
joulutontut uutterat,
on pukin turvat tomerat.
Mitäs sitten tapahtuis',
ellei pukki puuroo sais,
ja ellei tontut auttaisi
lahjatkään ei valmistuisi.*

*Pajan tonttu ahkerin,
tehdä voi kelkankin,
päivässä tai parissa,
ihan ilman apua.
Niin lapset kelkat saa
ihka uudet punaiset.*

Hanna

Turja T. Turenius:

Miten suloista onkaan valo

Ajan mittaaminen päivissä, viikoissa tai kuukausissa on paljon muutakin kuin pelkkien hetkien siirtymistä menneisyyteen. Ajan ympyrässä tukiot rytmittyvät valon, varjon ja värin järjestelmäksi. Kun aurinko ensimmäisen kerran talvella kohoaa horisontin yläpuolelle ja lävistää säteillään pakkaslumen kiteitä, siinä hetkessä on pitkästä aikaa selittämätöntä toiveikkuutta.

Kevät ja kesä tarjoavat meille värikirjon, jota silmä ei aina ehdi edes järjestyneesti välittämään tajunnan sopukoihin. Se, mitä silmä ei välitä, on koettava ja aistittava ja otettava vastaan niin kuin se meihin tunkeutuu.

Mutta kun kesä kääntyy syksyyn, siihen liittyy aina jotakin peruuttamatonta. Luonto saavuttaa yhden päätepisteensä. Alkukesän kukoistus ja keskikesän täyteläisyys lähestyvät automaattisesti riutuvaa lakastumista. Enää on vain sadon korjaaminen jäljellä. Tämä on luonnon ikuista kiertokulkua: syntymistä ja kuolemista, kuolemista ja syntymistä. Kaikella on järjestyksensä ja suhteensa ja kaikella on määräaikansa.

Mutta mikä mestarillinen yhdistelmä! — alkukesän hento väreys ja syksyn valju synkkyys. Se on valon ja varjon hienoista leikkiä. Alun ja lopun läheisyyttä.

Luonto etenee hitaasti vaiheesta toiseen. Vastakohtaisuus korostuu selkeästi vasta silloin, kun muutos tai tila on edennyt lukuisten vivahteiden kautta ketjunsä päähän. Miten suloista onkaan valo, ja miten silmille tekee hyvää nähdä aurinko!

— — —

Elämä on kuin kuvajainen veden pinnalla, sanotaan. Syksyyn sisältyy jotain menettämisen, elämän loppumisen tuntua. Kuvajainen särkyy ja häviää.

Hautausmaan sammaltunut kiviaita erottaa kaksi täydellisen erilaista ympäristöä: Toisaalta vallitsee ajaton pysähtyneisyys, toisaalta vyöryy malttamaton kiire. Kuolema ja Elämä. Tyven ja myrsky. Kaksi suurta rin-

Kuva M. Hannuksela

tarinnan —, ja kuitenkin niiden ero on huikea. Kuvajainenkaan ei säily kauaa myrskyävän veden kalvolla, vain tyyni tuokio on sitä varten. Niin kuin kesää seuraa syksy, seuraa elämää kuolema. Myrskyävä vesi tyyntyy.

Hautoja. Kymmeniä, satoja. Graniittipaasia, raskaita rautaristejä, siroja puuristejä. Juuri umpeen luo-

Hautausmaa on elämän muistomerkki. Hautarivien äärellä ei voi olla oivaltamatta elämään sisältyvää yhtä ainoata ja ehdotonta asiaa — kuolemaa. Vasta se tekee elämästä täydellisen. Ehdottomiakin asioita, kuten syksy ja kuolemaa uhmaa uusi elämä.

tuja, seppelnauhat kertomassa menetyksen ikävää. Jokainen kätkee poveensa ihmiskohtalon. Vuosiluvut paljastavat oudolle vain niukan tiedon elämän pituudesta tai lyhydestä. Ei enempää. Täällä kulkija aavistaa elämän moninaisuuden.

Toisinaan kevät puhkeaa varhain ja syksy kohtelee lempeästi satoa. Silloin korjataan kypsää viljaa. Mutta toisinaan kevät antaa odottaa itseään, kun jo syksy käy ahdistamaan satoa. Silloin korjataan tuleentumatonta viljaa. Ei elämäkään aina ehdi parhaaseen hedelmään-

sä, kun se jo korjataan. Kaikella on määräaikansa, ja aikansa on joka asialla taivaan alla.

Hautausmaa on elämän muistomerkki. Hautarivien äärellä ei voi olla oivaltamatta elämään sisältyvää yhtä ainoata ja ehdotonta asiaa — Kuolemaa. Vasta se tekee elämästä täydellisen. Lyhimmänkin kesän jälkeen tulee syksy.

Ehdottomiakin asioita, kuten syksyä ja kuolemaa, uhmaa uusi elämä. Jouluihin kirkkotarha tuhansine kynttilöineen kertoo meille, että vuoden pimein aika on itse asiassa Valon ja Uuden Elämän juhlahetki.

Ilpo Lagerstedt:

Kyröläiset

Vanha sananparsi kertoo:

*Äija on velhoja vesillä
Kateita kaikin paikoin
Virolaista viisin kuusin
Kyröläistä kymmenisin*

Ja toinen sananparsi jatkaa:

*Ei Ruotsi Kyröä kiitä
Venäläinen Vepsunvuorta.*

Nämä 1800-luvulla muistiinmerkityt lauseet lienevät vanhimmat maininnat kyröläisistä, sillä ne ovat syntyneet keskiajan hämärissä aikana, jolloin kristinusko ei ollut saavuttanut Pohjanmaata, aikana jolloin kyröläiset liikkuivat pelättyinä merirosvoina Pohjanlahdella ja kauempanakin. 1800-luvun historiankirjoitus oli hyvin kiinnostunut kyröläisistä ja heidän muinaisuudesta. Yksi heitä tutkinut tiedemies oli J. R. Aspelin, Suomen ensimmäinen valtionarkeologi ja Ylistaron kappalaisen poika. Kuitenkin monet tutkijat suhtautuivat kyröläisiin ilman kritiikkiä, ja kyröläiset sekoitettiin varsin usein kuurilaisiin, kansaan, mikä asui Kuurinmaalla Itämeren eteläpuolella.

Mutta olivatko kuurilaisia ne "kyrit", jotka hävittivät Ruotsin rannikkoa yhdessä kainulaisten kanssa 700-luvulla kuningas Sigurd Ringin aikana. Kun ruotsalaiset toivat kristinuskoa Suomeen turvatakseen valtansa, manittiin kyröläiset ja hämäläiset uuden uskon pahimpina vastustajina ja ahdistajina. Eräs 1800-luvun tutkijoista otaksui, että ne kuronit, jotka v. 1186 hyökkäsivät Lounais-Suomeen tuhoten ja polttaen Turun kaupungin, ja jotka veivät mukanaan Suomen silloisen piispan Rodulfin, olisivat olleet kyröläisiä. Mainitun piispan hyökkääjät uhrasivat jumalilleen. Kriittisempi historiantutkimus kyllä väittää, että tämän sotaretken tekivät kuurilaiset. Eipä silti. Kysyä aina voi, mitä kuurilaiset tekivät kaukana kotoaan Suomessa aikana, jolloin heidän omaa maataan käännytettiin kristinuskoon. Ja lyhyempi matka Kyrönjoelta Aurajoelle oli kuin Kuurinmaalta. Muistutettakoon, että v. 1187 karjalaiset ja virolaiset pistäytyivät Ruotsissa tuhoten Sigtunan kaupungin, mikä oli senaikaisten ruotsien keskuspaikka. Joskus 1100-luvun lopulla Riian piispa Meinhard teki sotaretken kuroneja vastaan. On väitetty, että tämä retki olisi suuntautunut Pohjanmaalle, mutta melko varmasti Meinhard teki sotaretkensä Kuurinmaalle.

Kuitenkin kyröläiset olivat ruotsalaisten valloituspolitiikan tiellä. Ruotsin ja Kyrönmaan välisiä suhteita kuvaa mainiosti tuo mainittu värssynpätkä: Ei Ruotsi Kyröä kiitä . . . Pohjalaiset merisissit oli kukistettava, ennenkuin Ruotsi saattoi vakiinnuttaa valtansa itämaissa eli Suomessa. Kerrotaan jo 800-luvulla kuningas Eerik Emundinpojan valloittaneen Kuurienmaan. Vasta 1000-luvulla kristinuskon avulla Ruotsin onnistui varmistaa Pohjanlahden itäpuolella. Ensimmäisen kirkon kerrotaan nousseen Pohjanmaalle nykyisen Mustasaaren tienoolle jo ennen vuotta 1100. Kyrönmaalle kerrotaan kristinuskon tulleen viimeistään 1200-luvulla, jolloin jonkinmoinen kristillinen pyhäkkö lienee rakennettu Isonkyrön Vanhan kirkon paikalle. Pitkään kyröläiset olisivat vastustaneet uutta oppia, jos näin kauan kesti kristinuskon tulo rannikolta sisemmäs maahan. Historia ei suoranaisesti tunne Pohjanmaalle tehtyjä ristiretkiä. Kuitenkin kerrotaan itse jaarli Birgerin tehneen ristiretkensä hämäläisiä vastaan 1200-luvulla Pohjanmaan kautta. Tämän retken peruja olisivat tarinain mukaan Korsnäsin ja Korsholman nimet Pohjanmaalla.

Kristinusko ja ruotsalainen valta voittivat siis kyröläisten merirosvoilun. Merisisseistä tuli maanviljelijöitä ja kauppurjehtijoita. Nämä maakauppiaat käyttivät merenkulkuaitonsa rauhallisiin kauppamatkoihin, ja vain jokunen nykypäiviin asti säilynyt sukunimi muistuttaa vielä entisestä ammatista. Kyröläiset talonpoikaiskauppiaat olivat useinnähtyjä Pohjanlahden kauppasatamissa. Ulottuivatpa heidän retkensä aina Tukholmaan ja Tallinnaan asti. Nämä talonpoikien tekemät kauppamatkat välittivät vaurautta ja uusia aatteita Kyrönmaan ja muun maailman välillä. Huipussaan talonpoikaispurjehdus oli 1500-luvulla. Sittemmin nuijasota, väkiluvun aleneminen ja Ruotsin harjoittama ankara kauppapolitiikka viimein tekivät lopun kyröläisten pitkään kestäneistä meriretkistä.

Kyröläisten asutusalueetta 1600-luvun puolivälissä Valtionarkistossa säilytetävän kartan mukaan.

Joulun tulo

*On joulukiireet kaikilla,
kun joulu saapuu taas.
Kaikki paikat siivotaan
ja piparkakut leivotaan.
On joulukuusi kauneimmillaan
kun joulu taasen tullut on.*

Sari

Kosti Kalke Isonkyrön kappalaisena 1898—1916

Kosti Kalke.

Isonkyrön seurakunnan kappalaisena toimi 1. 5. 1898—30. 4. 1916 pastori K o s t i K a l k e. Hän oli syntynyt Hämeen läänin Koskella 5. 12. 1858. Papik-sivihkiminen tapahtui Porvoossa 8. 6. 1886. Isostakyröstä Kalke siirtyi Tohmajärven kirkkoherraksi.

Pastori, sittemmin rovasti Kalke oli ahkera tutkija ja kirjoittaja. Lisäksi hän painatti omalla kustannuksellaan kirjoituksiaan pieninä vihkosina ja myi niitä. Saarnoja ja puheita on julkaistu n. 30 vihkosta, muistelmia ja huomioita erilaisista seurakuntaelämään liittyvistä asioista kuten esim. rippikoulusta ja kirkonkellojen hankinnasta, on useita. Ainakin viidessä julkaisussa käsitellään Isonkyrön asioita, ehkä merkittävin niistä on vuonna 1916 julkaistu matkailijain oppaaksi tarkoitettu 50-sivuinen kirjanen Pohjan Kyrön kirkko, johon myöhemminkin laaditut selvitykset ainakin osittain perustuvat.

Olen tähän kerännyt otteita Kalken julkaisuista.

— Vaalisaarnaa läksin Isoonkyröön pitämään 20. 3. 1896. Isonkyrön pysäkiltä kävelin kapsäkkeineeni kirkolle päin. Perästäpäin saapui heinäkuorma. Pyysin päästä kannoille. Heinäkuormassa menin ensi kerran Isonkyrön kirkolle. Tästä teki Knaapi-ukko sen johtopäätöksen, että se pappi on köyhä mies. Ei oteta sitä. Siitä on seurakunnalle suuri rasitus. Toiset kyröläiset sanoivat: Kyllä me jaksamme köyhänkin papin ruokkia, jos se on vain muuten meille mieluinen. Kortteeria olin rovasti Durchmanin luona, rovastin, joka oli erittäin musikaalinen ja vieraanvarainen.

Kun noin kolme viikkoa vaalisaarnasta oli kulunut, sain sähkösanoman: Suurella enemmistöllä valittu. Durchman.

— Muuttaessamme Isoonkyröön meitä oli neuvottu jäämään junasta Ylistaron asemalla, koska siltaa ei ole. Siellä oli isäntiä hevosineen vastassa. Talo, johon poikkesimme Isonkyrön puolella, oli Piuholan (nykyisin museona). Siellä meitä kestettiin kaikella hyvällä.

Varpolassa, se on kappalaispappilan nimi, oli kaikki niin kolkon näköistä, tyhjä huoneet, niinkuin ne aina ovat pappien muuttaessa.

Papin tehtävissä

— Isoonkyröön saavuttuani kertovat kuulijat mitä olin vaalisaarnassani puhunut. Muistakin saarnoistani kuulin puhuttavan parin kolmen viikon päästä. Puheet olivat henkistä ruokaa kuulijoille. Tämä antoi aihetta julkaista puheitani painettuna.

— Parhaiten olen viihtynyt papillisissa tehtävissäni. Kun seurakunta ei ole ollut hengellisesti kuollut, niin on ollut papillakin runsaasti työtä ja iloa. Hyvät muistothan oli vanhoilla kyröläisillä Lauri Stenbäckistä, Frans Oskar Durchmanista ym. joitten siunaus on kantanut Kyrön heimoa näihin päiviin asti.

— Rippikouluun tulevat Isonkyrön lapset sanoivat: Kun tuosta pastorista selviää, niin kyllä rovastista selviää. Katekismen ulkoluku oli vastahakoista. Moni lapsi palautettiin rippikoulusta kotiinsa huonon ulkoluvun tähden. Ulkoluku pitää luistaa! Minkä nuorena oppii sen vanhana taitaa! Ulkomuistiopetustahan saamme kiittää, että meillä on tallella Kalevalan sankarirunot, Kantelettaren ihana lyriikka, sananlaskut, arvoitukset, ynnä muu henkinen perintö, josta me ylleillemme muukalaisille.

— Noin parikymmentä vuotta takaperin oli Kyrössä kaksi, kolme kiertokoulua. Vuodesta 1913 on niitä nyt kahdeksan. Palkat ovat pienet. 14. 10. 1907 suostuttiin kullekin opettajalle maksamaan 14 hl rukiita vuodessa. Vuonna 1915 sovittiin kullekin opettajalle rahapalkka 250 mk vuosi. Toivon, että tulee aika, jolloin nämä koulut perin pohjin järjestetään. Nykyinen 26 opetusviikkoa muutetaan 36 viikoksi. Opettajiksi olisi saatava 2-vuotisen kiertokouluseminaarin läpikäynei-

tä, etevä ja laulussa lahjakkaita henkilöitä. Nykyiset opettajat ovat koittaneet ahkeria olla. Vaativaisia on opettajia kohtaan oltu. Jokainen tilaisuus — pyhäkoulu kesäisinkin — on opettajille iloksi saada olla lasten kanssa Jumalan kasvojen edessä. Pyhäkoulunopettajiksi on kinkereillä onnistuttu saamaan ahkeria opettajia. Heidän työnsä on hyvin tuntunut rippikoulunuorison lukutaidossa ja käytöksessä.

— Kirkossakäynti on ollut ahkeraa. Vuoden kuluksa on ollut 18 000 henkeä, joista pyhää kohti tulee likipitään 300 henkeä. Ahkera kirkossakäynti on kaunis perintö kyröläisillä esi-isien ajoilta.

Lauluharjoituksia 1898—1906

— Nyt kun olen leipähuolista vapaa, toimin kokonaan hengellisen elämän kartuttamiseksi. Seurakunnassa oli veisattu vain pariakymmentä virttä, kun uusi virsikirja 1886 oli tullut käyttöön. Äänilahjaa kuului monella olevan. Yksi ja toinen virsi voidaan veisata kolhimalla kansan ominpäin opetellessa. Tästä syntyi ajatus harjoitella koko virsikirja s.o. 536 virttä järjestyksessä alusta alkaen. Säännölliseksi harjoitusillaksi määrättiin torstai 8:sta alkaen. Määränä oli opetella 5—10 virttä kirjan alusta alkaen. Ihmeellistä oli tämä harjoitus, kahdeksan vuotta sitä kesti. Tapana oli myös, että se joka luokseen otti ja äänen virvokkeita tarjosi, luki laulajille jonkin luvun Roseniuksen Elämän leipä -nimisestä kirjasta. Hankin Sortavalasta yksikielisen virsikanteleen teko-ohjeita ja kehoitin puuseppiä niitä tekemään. Huviksi kyselin yhdeltä ja toiselta: Joko kantele kohta valmistuu? Ja vastaus oli toisinaan: Kanteleen puut kasvavat vielä mettäs. Kyllä kanteleita valmistuikin ja niiden avulla yksi jos toinen oppi myös nuottia ymmärtämään.

— Kööri-lauluakin harjoittelimme. Kun Kyrön kirkon 600-vuotista vanhuuden juhlaa 10. 8. 1904, Laurin päivänä vietettiin, ottivat Kyrön kööriin nuorempia laulajia siihen mukaan. Kandaatin sepittäjä ja johtaja hra Toivo Kuula halusi saada kööriinsä ainoastaan ”nuoria ääniä”.

— Suun avaaminen laulaessa on vaikea taito. Toiset levittävät suunsa liiaksi. Ääni muodostui näin ollen mölinäksi tai lampaan määkinäksi. Paraana mitana suun aukiolemiseen pidettiin, että peukalo mahtui syrjilleen hammasväliin. Kasvojen vääntelemisiä neuvottiin poistamaan siten, että jokainen katsoo kotona veisatessaan peiliin. Muutamain vartalo on sinne tänne kallellaan ja kaula eteenpäin kumarassa, josta ääni kärsii.

Veisuulla ja laululla on Isossakyrössä pitkät perinteet. Vuonna 1882 perusti kanttori Jaakko Passinen paikkakunnalle sekakuoron. Näitä kuorolaisia Kalken kööri-läisten kanssa oli laulamassa Vanhan kirkon 600-vuotisjuhlassa. Vuonna 1929 perusti kanttori Nestori Rajala kirkkokuoron Isoonkyröön. Kirkkokuoro viettää siis 50-vuotisjuhlaansa tänä vuonna.

Esityksiä yhteiseksi hyväksi

Isonkyrön tiilikivikirkko oli kylmä. Ahkerasti sinne sekin tuli jolla ei hevosta ollut. Mutta hiki tuli kävelijälle. Kuka voi sanoa montako kirkkomatkalla vilustui ja sai taudin. Otin puheeksi kamiinain laitton kirkkoon. Jyrkkä vastustus oli aluksi. Miksi vastustatte? Menee 100 syltä halkoja, kultaukset irtaantuu, urut vikaantuu. Vastustus kääntyi pian myönteiseksi. Joulukuun alussa 1900 tehtiin päätös: Kamiinat laitetaan, ja jo jouluksi valmiiksi. Kirkon lämpimäksi saaminen oli ilo meille kaikille.

— Rajat Varpolan pappilan mailla eivät olleet karttain mukaiset. Tarvittiin maanmittari panemaan ne paikoilleen. Siten tuli varsinkin metsää Varpolaan ja loppui vieraan käden metsän hakkaus. Isojaon järjestyksen yhteydessä jouduin monesti yksin pitämään seurakunnan ja Varpolan puolta. Mustikkamäen suole on rajakiveen, jonka sinne vein, hakattu syvillä kirjaimilla Raamatunlause 5 Moos. 27.17 ”Kirottu olkoon se, joka siirtää lähimmäisensä rajan ja kaikki kansa sanokoon: Amen”.

— Pajan ostin ja rakensin Kyrönjoen rannalle. Sepän työ oli minulle jotenkin samanlaista kuin puu-

Reinilänkoski n. 1905. Vasemmalla Knaapila, jota vastapäätä joen toisella rannalla on Varpola. Kerrotaan, että Kalke nuukana miehenä olisi vaatinut Knaapi-paapalta vuokraa siitä, että tämä katsoi tuulensuuntia Kalken tuuliviiristä joen yli.

sepän työkin. Kun kaikenlainen työ sujui hyvin, niin kyröläiset sanoivat: Meirän pastori elää vaikka nurmettomalla kalliolla. Maanviljelyskoneita ja työkaluja siellä korjasin.

— Isossajaossa sain kyläläiset jättämään tonttimaan rukoushuonetta varten. Toinenkin maa jätettiin Palonkylässä tiemaaksi sillan tekoa varten Reinilänkosken yli. Tämä esitykseni ei kaikkia miellyttänyt. Jotkut tahtoivat siltaa vanhalle lauttasillan paikalle ja vetivät sinne tien viereen kiilakiviä siltaa varten. Kyläläiset suostuivat tiemaankin antamaan. Nyt kuuluu olevan komia silta Reinilän koskessa kallioperusteella, niinkuin sitä silloin tiemaata pyytäessäni esitin.

Pastori Kalke muistetaan ja tiedetään vieläkin Isosakyrössä pappina, musiikkimiehenä, seppänä, maanviljelijänä, innokkaana omien ja pappilan etujen puo-

lustajana. Monia häneen liittyviä kaskuja on kansan muistissa ja painettunakin. Tunnettua lienee myös se, että Perttilän riippusilta petti hevosten ja viljakuormien alla, kun viljaa vietiin Orismalan asemalle lastattavaksi junaan Tohmajärvelle muuton yhteydessä keväätalvella 1916. Toinen sillan kannatinvaijereista irtosi rannasta.

Pastori Kalken jäähyväspuhe isokyröläisille, sen päätössanat, sopinevat tähän lopuksi:

Runsaasti asukoon teissä Kristuksen sana, opettaa ja neuvokaa toinen toistanne kaikessa viisaudessa, psalmein, kiitosvirsin ja hengellisin lauluin, armon hoittamina veisaten Jumalalle teidän sydämissänne; kaikki minkä teette puhein ja töin, kaikki tehkää Herran Jeesuksen nimessä, kiittäen Isää Jumalaa hänen kauttansa! Niin rakkauden ja rauhan Jumala on oleva kanssanne.

Vanhan kirkon 600-vuotisjuhlan yleisöä. Kuvassa oikealla, tyttöjen takana oleva valkokauluksinen mies on Isonkyrön silloinen lukkari-urkuri Jaakko Passinen. Kuva on otettu 10. 8. 1904.

Perttilän riippusilta, tehty v. 1909, putosi Kalken jyväkuormien alla v. 1916. Tapaus oli niin huomattava, että siitä kirjoitettiin kertova runo. Sillan päissä oli varoitukset: "Juosten ajo kielletty". Kuva Eila Tuomisen kuvastosta.

Vanhan temppelin viesti

*On sukupolvien onni sinut omistaa
pyhä puistosi kutsuu ain matkaajaa.
Rakkainta aarretta luonnon suojaamaa
polut käykää hiljaa ja kuunnelkaa.*

*Kiviaitasi — portit nuo avajaa
ain kutsuen sisään oi astukaa.
On kalmistot juurella puistojen
omaa pyhää kieltään ne sinullen haastaen.*

*Vuossataiset jäljet, hiekassa polkujen
käyt omat jälkesi, saattohon liittäen.
Polku johtaa sun luokse pyhän vanhuksen
sen risti kruununa on harjalla kohoten.*

*Sä pysähdyt, eessä oven näin hiljeten
luot katseen seiiniin — sen kivien.
Ei kännen työtä, tää ihmisen kokonaan
siihen voimaa, myös ylhäältä tarvitaan.*

*Vuossataisten muistojen viittana, yhä sä seisot vaan
harmajat kraniiitti holvisi — kutsuen on joen rannalla
paikallaan.
Hengen nälkä ja ahdinko kansan — temppeliin tähän
toi
elämän, korkeimman kaipuu, sinut yhteishengessä loi.*

*Seisot tässä vuossatain viestiä harteillas ' kantain
niemessä virran — sen laineille kutsua antain.
Kutsut näin kansaa holveisi suojiin yhä
siunattu muistojen temppeli — olet meille niin kallis
ja pyhä.*

*Lakeuden kansan, hädän, tuskan keskelle synnyit sä
kerran
välimieheksi, tienviitaksi — luokse elämän Herran.
Käy tänne, tuskainen etsien lohduttajaa
matkaan väsynyt — sun luotas, taas uutta hän voimaa
saa.*

*Kaariholvien käytävät — kivet seinies nuo
mitä sanois ne meille jos niiden kertoa suo.
Ilon päivinä holveissas kiitosvirretkö soi
Hädän, vainon hetkinä suojaa etsivän luoksesi toi.*

*Täällä saarnoissa kaikunut totuus on ikuinen
tänne kansa käynyt on nöyränä rukoillen.
Usko Korkeimman voimaan tämän temppelin kerran
loi
vuossatainen pyhyys yhä sun holveissas soi.*

*Pyhä temppeli yhä turvana seiso vuossataisten
muistojen
et ' suojiisi käydä voisi lapsoset lakeuden.
Tie neuvo heille lähteille laupeuden
vuossatainen tie sinne viepi — tie nöyrien rukousten.*

*Sä eläthän keskellä meidän ja meille ain ' suojasi suo.
kun juhlamme suuret — ain askeleet luoksesi tuo.
Sun suojissas turva on ollut esi-isien polvien
menneiden
elä rinnalla meidän — kansan lakeuden.*

Kirj. E. Mäki

Etsijä

Hän ihminen — etsijä on vainen
ken yksinään tääl' polkuansa taivaltaa.
Niin tutuiks' käyneet ovat polun vaiheet
ain' päivän koitosta hän uutta voimaa saa.

Ja hämärtyissä kirkkaan talvi-illan
ja mieles' joulun odotus hän hiljaa käy.
Lomitse pihakoivuun hän kohtaa tähtisillan
vaan omaa tähteä ei joukos' tuolla näy.

Katsoin hiljaa taivaan sineen — tähtisiltaa
se kulkijan jo miettimähän saa.
On varmaan elämässä monta samanlaista iltaa
niin monta tiellä myös samanlaista astujaa.

Vain ajatusten askartelu täyttää mielen
tuo kuvan mennehen ja uutta rakentaa.
Nuo lapsuusmuistot alun luovat tiehen
nyt vanhuus etsijää jo tiellä taluttaa.

On etsijällä niin rauhaisana mieli
tuo siunaus on ollut tukenani mulla.
Jos joskus kapinointiin sortunut on kieli
myös tiellä kohdannut oon lohdun kaivatun.

Kuink' paljon syytä kiitokseen ois' mulla
tään elämän kaiken lahjana mä sain.
Mä voinhan ajatuksin kiittämähän tulla
maan poluilla mä etsijä oon vain.

Näin hiljaa astuessa kirkastuupi tähtein palo
käy varjoni jo edelläni mun.
Nyt tähtein rinnalla — kuun himmeä on valo
mä yhä etsin mis' on tuo valo tähteni kaivatun.

Näin hiljaa tietään etsijä vain astuu
ja katse yhä taivaan sineen käy.
Nyt herkistyympi mieli ja silmä kyynelistä kastuu
sen kimallusta ei tähtein valos näy.

Kuin kulta usvaan — tähdet taivaan kannen peittää
ken lukea nyt tähdet sieltä vois.
Nyt kuukin kirkkaampana valoansa jo heittää
käyn kotiin päin — on varjo edeltäni pois.

Näin maiset etsijät me oomme täällä
ja polut samat jokaisella lie.
Käy polut valossa ja pilvisäällä
on kohtalonsa jokaisen — ja kuljettava tie.

Näin etsijän tuo kulku yhä jatkuu
jos käsi Luojan meille voimaa suo.
Ja etsien tuot' tähteänsä jokainen polkuansa astuu
mi johtais' meidät kaivatun tähden luo.

Tuo oma tähtesi se loistaa yhä
se yllä Beethovenin seimen on.
Se lahja etsijälle niin kallis pyhä
siin kurjimmankin pelastus ja toivo on.

Süs etsien ain' polkuamme — käykäämme täällä
tähteä — Joulun lasta etsien.
Hän keskellämme asustaapi myöskin maan päällä
jos sijan saa vaik' seimes' juhtien.

Kirj. E. Mäki

Ahti Puskala:

”Napuen juhlien” vaihteita

Napuen taistelun juhlista ei nykypäivän isokyröläisellä ole paljoakaan tietoa. Niinpä onkin syytä tuoda julki näitä juhlien vaihteita. Tiedot on saatu edesmenneen toimittaja Eino Kontsaan kirjoituksesta.

Ensi heinäkuun 10. päivänä tulee 60 vuotta siitä, kun Napuen taistelun muistomerkkin paljastusjuhlallisuudet alkoivat. Tuona lauantaipäivän aamuna jo klo 7 aikaan tiedotti kirkonkellojen soitto kuntalaisille alkavasta suurjuhlasta. Siniristiliput liehuivat kaikkialla pitäjässä. Kello 8.00 oli vanhan kirkon edustalla torvisoittotilaisuus ja 8.35 tasavallan presidentti K.J. Ståhlbergin vastaanotto Orismalan asemalla. Juhliin saapui myös runsaasti huomatuimpia silloisia kulttuurin ja taiteen edustajia.

Orismalan asema eli varmaankin tuona juhlapäivän aamuhetkinä muistorikkaimmat hetkensä. Juhlavaa oli presidentin seurueen saapuminen klo 11.00 alkavaan juhlaan Pappilansaarelle. Siellä tervehdyspuheen piti maanviljelysneuvos Edvard Björkenheim. Yhteisesti lauloi juhlayleisö Nuijamiesten marssin sekä laulun Oi kallis Suomenmaa. Sitten esiintyi sekakuoro ennen Santeri Alkion juhlapuhetta.

Näin päivän juhlallisuudet oli saatu hyvään alkuun. Klo 14 lähti juhlakulkue Napuen muistomerkille, jossa varsinainen pääjuhla aloitettiin klo 15 Narvan marssilla.

Muistopuheen Isonvihan sankareille piti tri Artturi H. Virkkunen. Patsaan paljastuttua kiiri yli Napuen taistelukentän Porilaisten marssin sävelet. A.V. Koskimiehen kirjoittaman ja Leevi Madetojan säveltämän kappaleen jälkeen lausui Jalmar Lahdensuo V.A. Koskenniemen kirjoittaman juhlarunon. Seppelien laskun jälkeen kuultiin vielä Heikki Klemetin kirjoittama runo ”Napuen muistopaadella” sekä lasten laulua. Illalla oli Ilmajoen sekakuoron konsertti vanhassa kirkossa, juhlaillat Isonkyrön ns:n ja Ylipään ns:n taloilla. Ohjelma oli erittäin arvokas kaikissa tilaisuuksissa.

Sunnuntaina oli juhlaumalanpalvelukset molemmissa kirkkoissa. Uudessa kirkossa saarnasi rovasti I.A. Björklund ja vanhassa kirkossa piispa J.R. Koskimies. Klo 12 alkoi vanhassa kirkossa Dagmar Klemetin konsertti. Isonkyrön ns:lla alkoi tällöin myös konsertti, jossa esiintyivät Reino Volanen ja Manu Perttilä. Pappilansaarella toisenkin juhlapäivän ohjelma oli arvokas.

Juhlapuheen piti nyt kirjailija Maila Talvio. Kuultiin lausuntaa ja sekakuorolaulua.

Klo 18.00 alkoi sotilasparaati, jossa marssi mm. Kaartin jääkäripataljoona. Paraatin otti vastaan puolustusvoimien päällikkö kenraali Vilkama. Pappilansaarella aloitti klo 20.00 juhlien päätöskonsertin amerikkalais-suomalainen Louhi-soittokunta.

Runsaasti oli juhlayleisö kuullut näiden kahden päivän tilaisuuksissa arvokasta ohjelmaa. Juhlan ohjelman laajuutta kuvaa jo yksin 24-sivuinen juhlaohjelmakin, jossa oli yksityiskohtainen selostus eri tilaisuuksien ohjelmista.

Napuen patsaan paljastusjuhllisuuksista tuli suurjuhla, jollaista tuskin koskaan on näillä mailla pidetty. Yleisöä oli kaikkialta Suomesta yhteensä yli 16000 henkeä.

Ensimmäinen Napuen taistelun muistojuhla oli ollut vaatimaton tilaisuus edelläkerrrottuun juhlaan verrattuna, mutta varmaankaan ei siitäkään ole puuttunut sitä "Napuen henkeä", joka näillä Napuen taistelukentän vaiheilla on aina vallinnut.

Isonkyrön kanttori-urkuri, entinen oopperalaulaja Jaakko Passinen oli perustanut paikkakunnalle sekakuoron, joka käsitti 60 laulajaa ja oli ainoa kuoro koko maakunnassa.

Kuoron piirissä heräsi ajatus muistojuhlan viettämisestä. Passinen kertoo muistelmissaan tästä 19. 2. 1883 pidetystä Napuen juhlasta seuraavaa: "Tietoja levitettiin sanomalehtien ja kirkkokuulutusten avulla kautta maakunnan. Juhlapaikaksi oli valittu Mäkelä-nimisen talon puutarha keskellä Napuen kylää. Kivenhakkaajat porasivat mäenrinteeseen muutamia kymmeniä reikiä, jotka täytettiin ruudilla ja lyötiin puutulppa päälle. Väkeä oli kokoontunut kautta maakunnan ja muualtakin Suomesta. Sitten kuului kamala jymähdys. Tätä jatkui aina minuutin väliajoin ja koko Mäkelän kukula tuntui jalkojen alla huojuvan. Tuntui kuin esisiemme näkymättömät henget, sankarivainajat manalan majoissaan olisivat heränneet pitkästä unestaan ja yhteislaukauksin tähtäilleet entistä leppymätöntä vihollistaan tuliluikuillaan. Laulukuoro viritti vanhan Lutheruksen virren "Jumala ompe linnamme". Puhujaksi oli saatu talokkaita Israel Vaismaa ja Juha Viitaluoma. Opinteillä oppineita ei kunnassa silloin ollut saatavana. Vaismaa esitti selostuksen Napuen taistelusta. Kuoro esitti useita isänmaallisia ja kansanlauluja. Juha Viitaluoma puhui vapaasti kansallisuustaistelusta ja kuoro lauloi sen jälkeen "Honkain keskellä mökkini seisoo". Lopettajaispuheen piti sattumalta paikalle tullut tunnettu puhuja opettaja Antti Tarkkanen, jonka jälkeen laulettiin "Maamme"."

Lehdessä (V.L. 1883, n:o 19) oli tästä edellämäintä tilaisuudesta seuraava teksti: Napuen juhla 19. 2. 1883. Juhla alkoi klo 11 Sippolan talossa. Toisella puolella oleva kalliokumpu oli huovilla ja kuusennäreillä

ympäröity. Avauspuheen piti Viitaluoma. Passisen kuoro v. 51. Vaismaan puhe. Kirjasen mukaan "Isoviha ja Napuen tappelu". Kuoro "Maamme". Viitaluoman puhe. Kuoro "Honkain keskellä". Tarkkasen puhe. Kuorolaulua. Tarkkasen puhe kuorolle. Tarkkasen raamatunselitys. Ennen juhlien alkua kuului maan alta pamauksia. Entisten tuliluikkujen muistoa edustivat kallioon hakatut ampureiät, joita yhtenään ladattiin ja laukaistiin. Kuoro sai korkiat kiitokset ja suoritti pääosan ohjelmasta.

On ihmetelty, kun ei juhlien johdosta tullut mitään jälkiseurauksia. Toimittaja Eino Kontsas mainitsee, että kyröläiset näihin aikoihin olisivat myös jättäneet senaattiin anomuksen muistomerkin pystyttämiseksi Napuelle, mutta että se olisi hukkunut senaatin vihreän veran alle. Lisäksi hän mainitsee, että tällaisia hankkeita oli ollut, koska Sakari Topelukselta oli tilattu muistosanot Napuen monumenttia varten ja jotka Topelius kirjoittikin sekä suomeksi että ruotsiksi.

Vuonna 1914 tuli kuluneeksi Napuen taistelusta 200 vuotta ja isokyröläiset päättivät järjestää edes jonkinlaisen muistojuhlan vaatimattomissa puitteissa. Juhlat aloitettiin jumalanpalveluksella, jossa saarnasi silloinen Vähänkyrön kappalainen J.O. Vaismaa. Juhlaa jatkettiin kunnantalolla, jossa maanviljelysneuvos Edvard Björkenheim puhui ja toimittaja Eino Kontsas selosti isonvihan aikaisia oloja paikkakunnalla sekä venäläisten suorittamia hirmutekoja. Senjälkeen lähdettiin kulkueessa Napuen taistelukentälle, jossa maanviljelysneuvos Edvard Björkenheim puhui ja talon vanhukset Matti Reini ja Iisakki Kontsas laskivat kunnan puolesta muhkean kuusenhavuseppeleen tien vieressä olevan suuren kiven äärelle, johon liittyi monia Napuen taistelun aikaisia tarinoita. Sepeleenlaskijat oli valittu ei vaan ikänsä perusteella, vaan myös siksi, että molempien esi-isät olivat venäläiset polttaneet Napuen taistelun jälkeen elävältä olkivalkealla. Juhlat jatkuivat Orisbergin maamieskoululla. Juhlista annettiin tietoa etukäteen vain suusanallisesti, koska venäläistämisaika oli kiihkeimmillään ja pelättiin juhlien viettämisestä kieltämistä.

Juhlan jälkeen siitä kuitenkin mainittiin lehdissä ja niin tuli asia kenraalikuvernööri Seynin tietoon. Tämä määräsi Vaasan läänin kuvernöörin panemaan toimeen tarkan tutkimuksen, kuka on juhlan toimeenpanija, mitä siellä on puhuttu jne.

Alkoivat laajat kuulustelut ja tutkimukset. Toimittaja Kontsas kertoo, että kovin ankariksi eivät nämä kuulustelut muodostuneet, eivätkä olleet vailla koomillisiakaan piirteitä. Isossakyrössä kuulusteltiin useita henkilöitä. Kuulustelijoiden tultua Reinilän talon pihaan, ilmoitettiin vanhalle isännälle heidän saapuneen. Tulimielinen Reini sieppasi hiilihangon ja aikoi heti oven avauduttua sillä paukauttaa tulijoita. Talonväki sai kuitenkin hänet rauhoittumaan ja kuulustelu

sujui rauhallisesti. Orismalassa suoritettiin kuulustelut maanviljelijä Jaakko Korvolan talossa. Korvola oli juhlahomman aloitteen tekijä. Korvolaan kutsuttiin myös vanhus Iisakki Konttas. Hän sattui olemaan Palomäen kaupassa ja sai puhelimesta kuulla, mistä on kysymys. Kauppias ehdotti ottamaan pari rohkoryypyä ja tarjosi isännälle konjakkia. Näin evästettyinä saapui hän kuulustelupaikalle. Läsnaolevat kertoivat, että aluksi näytti siltä, että kuulustelija olikin Konttas eikä kuvernöörin määräämä kuulustelija, sillä isäntä teki kiukkuisia kysymyksiä.

Lopuksi kuitenkin sai kuulustelija kysytyksi: "Kuinka tekin vanha mies, menette laskemaan sepelettä Ruotsin vallan aikaisille sotilaille?". Hän sai heti vastauksen: "Kuulkaas ny asessori. Täältä oli Porvoon valtiopäivillä eräs taloonpoika. Tämä sattuu keskustelohon yhyren papin kans. Keisari Aleksanteri I meni niitä puhuttelohon ja kysyy papilta: "Mitä niille suomalaasille olisi tehtävä, jotka on ampunu venäläisiä, vaikka tappelu oli jo päättyny?". Pappi vastas: "Ne pitää hirttää ensimmääsehen puuhun." Keisari kysyy ny samaa taloonpojilta, joka vastas: "Ei Teirän majesteettinna. N'oon uskollisetsi palvelu kuningasta ja isänmaata, mutta nyt m'oomma Teirän Majestettinna alamaasia." Keisari Aleksanteri I huomaa papin rintapiäles rahan, otti sen irti ja pani taloonpoijan rintahan ja sanoo: "Täs s'oon oikias paikas." Konttaan kuulustelu päättyi tähän.

Maanviljelysneuvos Björkenheim kutsuttiin läänin kuvernöörinvirastoon ja toimittaja Kontsas Vaasan poliisikamarille kuulusteltaviksi. Vaikutto asiaan ensimmäisen maailmansodan syttyminen vai muut seikat, kun ei jatkotoimenpiteistä kuulustelujen jälkeen kuulunut mitään.

Eino Kontsas tapasi sitten myöhemmin taiteilija-arkkitehti Matti Visannin (silloin Björklund) ja piirsi hänelle tupakkilaatikon kanteen jonkinlaisen yleisuunnitelman tulevaa Napuen monumenttia varten. He matkustivat heti Isoonkyröön tarkastelemaan eri paikkoja. Visanti katsoi sitten Kontsaan esittämän paikan parhaaksi. Matti Visanti sai Napuen muistopatsaan piirustukset valmiiksi jo marraskuussa 1915.

Tarkoitus oli hakata Suomen Leijona taustalla olevaan kivipaateen, mutta se oli liian hauras, joten siihen oli kiinnitettävä erillinen kivilaatta. Mutta silloin oli jo ensimmäinen maailmansota käynnissä ja mitään ei voinut tehdä. Tosin ajateltiin, että ainakin Suomen Leijona kiinnitettäisiin kaikessa hiljaisuudessa paikoilleen. Muistosanat tilattiin kirjailija Kyösti Vilkunalta. Topeliuksen aikaisemmin kirjoittamia eivät hankkeen puuhamiehet vielä silloin tunteneet. Vasta vapaussodan jälkeen voitiin hanketta ryhtyä toteuttamaan. Maanviljelysneuvos Björkenheimin kehoituksesta toimittaja Kontsas esitti asian Isonkyrön kunnanvaltuustolle, jo-

ka yksimielisesti päätti ryhtyä toimenpiteisiin muistopatsaan aikaansaamiseksi. Kunnanvaltuusto sitoutui myös vastaamaan siitä aiheutuvista kustannuksista. Myös vapaaehtoisella keräyksellä kerättiin varoja. Kuvaavana vanhan polven suhtautumisesta tällaisiin historiallisiin muistoihin kertoo toimittaja Kontsas eräästä valtuustoon kuuluvasta vanhan talonisännän kannanotosta.

Isäntä oli aikaisemmin vastustanut suhteellisen pienen määrärahan myöntämistä kunnankirjaston hyväksi, pitäen tarpeettomana "lorukirjojen" ostamista. Mutta kun sitten muistopatsaan paljastusjuhllaisuuk-sien jälkeen maanviljelysneuvos Björkenheim ilmoitti valtuustolle, että velkaa oli vielä noin 100.000 markkaa ja ehdotti vapaaehtoisen keräyksen jatkamista, nousi sama isäntä ja puhui leveällä murteella: "N'oli meirän esi-isiä, jotka siälä Napuella tappeli ja kaatuu. Niiren muistuahan me täs kunniootamma ja kyllä ne pattahan ansaattoo. Ei mennä kerjoolle, maksetahan itte."

Rakennusaikana ilmoitti eräs Lapualle muuttanut entinen isokyröläinen, että hänellä on hallussaan Sakari Topeliuksen kirjoittamat muistosanat. Topelius oli kirjoittanut ne sekä suomeksi että ruotsiksi. Toimikunta päätti varata paikat kalliopaaden sivuille sekä Topeliuksen että Vilkun kirjoittamille muistosanoille. Topeliuksen säkeet ovat hänen harvoja suomenkielellä kirjoittamia ja ovat muistomerkin graniittiin hakattuna:

Tässä Vuodattivat Verensä
Isonvihan Aikana

Helmikuun 19 päivänä 1714

Suomen Viimeiset Vartiat

Kuolevaa Maatansa Puolustaessaan

Hyvin useat ovat luulleet myös toisessa laatassa olevaa tekstiä Topeliuksen kirjoittamaksi. Se on kuitenkin toimikunnan kirjailija Kyösti Vilkunalta tilaamaa tekstiä. Kyösti Vilkun sanoja oli käytännöllisistä syistä pakko vähän lyhentää. Alkuperäisessä muodossaan ne kuuluivat seuraavasti:

Pohjanmaan Lakeudet,

Jotka Leviävät Tässä Nimettömien Hautojemme Ympäriällä, Voivat Todistaa Teille, Te Onnellisimpien Aikojen Suomalaiset, Että Me Taistellesamme Tällä Kentällä Rajuja Luonnonvoimia Ja Moninkertaista Vihollista Vastaan, Emme Tuumaakaan Horjahtaneet Velvollisuuden Ja Isänmaanrakkauden Tieltä, Vaan Kaaduumme Paikallemme Lähes Viimeiseen Mieheen, Jättäen Teille, Te Jälkeläisemme Onnellisimpina Aikoina, Sen Ainoan Perinnön, Mihin Köyhyydessämme Kykenimme:

Velvoittavan Esimerkkimme Seisoa Kovina Aikoina Isänmaan Puolesta, Niinkuin Me Tällä Kentällä Seisoimme, Sekä Tarvittaessa Kaatua Viimeiseen Mieheen, Niinkuin Me Tällä Kentällä Kaaduumme

Matti Hannuksela

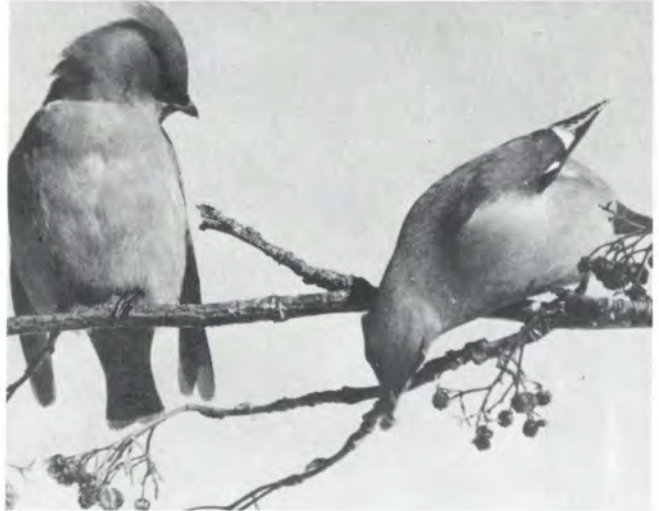
Kuvaaja luonnossa

Tämän näköistä puuhaa on tämä suuren suosion saavuttanut luonnonkuvaus. Milloin joutuu kipeilemään puissa ja toisinaan tuntuu, ettei lapiokaan olisi pahitteeksi sopivan kuvakulman löytämiseksi Tässä tähyillään sammalpeitteestä kasvavaa yövilkkää maassa kontaten . . .

Lopputulos on tämän näköinen. Kasveja kuvattaessa paras kuvaussuunta löytyy yleensä sivulta päin, jolloin kohde irtoaa hyvin ympäristöstään, häiritsevästä turhasta yksityiskohdista. Valaistuksena ennen suositeltu auringonpaiste ei luonnistu aina kasvikuviin vaan parempi olisi pilvipouta . . .

Lintukuvaus oli takavuosina ainut "oikea" luonnonkuvauksen hyväksytty muoto. Mutta tyyli on onneksi muuttunut lintujen passikuvista koskemaan muutakin ympäristöä ja sen käyttöä. Nämä kotipihlajaan saapuneet tilhet kuvattua ilman suurempia hankaluuksia . . .

Metsistä löytyy myös sieniä, joita voi yrittää vangita filmille. Tässä sienikuvauksessa joutuu kameran sijoittamaan aivan maanpinnan tuntumaan. Harvoin yksittäiset "tatiit" ovat kuvauksellisia, mutta ryhminä kasvavat sienet kannattaa tutkia tarkkaan sopivan kuvakulman löytämiseksi. Näitä nuijasieniä löytyy myöhäissyksyllä kuusten juurilta sammalikoista suurina kasvustoina . . .

Mitä lähemmäksi kohdetta mennään sitä mielenkiintoisemmaksi tulokset yleensä muodostuvat. Varsinkin väridioina luonnon lähikuvat pääsevät oikeuksiinsa, suureen kokoon heijastettuina. Tämän etanan saavoin kesäsen sadekuuron jälkeen taivaltamassa lämpimällä kalliolla tunnetulla vauhdillaan.

Tasavallan presidentti K.J. Ståhlberg on saapunut aamuvarhaisella Orismalan asemalle. Runsas väkijoukko maanviljelysneuvos Edvard Björkenheimin johdolla vastaanottaa presidentin seurueineen.

Matka muistomerkin paljastustilaisuuteen on alkamassa. Päivän ensimmäinen juhlatilaisuus pidettiin Pappilansaarella.

Kun minulla oli kalaonnea

Kerran tulin ajatelleeksi, että voisin lähteä kalaan. Otin virvelin ja uistinloodan ja lähdin joenrannalle.

Kun olin heitellyt viisitoistaminuuttia muovikalalla vaihdoin tobyn siiman päähän ja siirryin Lammasojan suuhun.

Kun olin heittänyt pari kertaa, nappasi joku iso vonkale koukkuun. Se veti ja veti kunnes väsyi niin, että tuli kyljellään rantaan. Meinasin vetää sen ylös kun se taas virkosi ja lähti kiertämään tolppaa, joka oli pystyssä pohjassa. Ei auttanut muu kuin ruveta irrottamaan siimaa tolpasta. Sain sen irti ja kelasin kalan rantaan. Se painoi 1050 g. Vein sen kotiin äidille, joka teki siitä kalakeiton.

Jari

Tonttulassa

*Oli talviaamu verraton
ja tonttulassa ruuhka on.
Joka nurkas ' paketteja
on jo kasattuna.
Yksi niistä Susannalle
toinen taas on Juhanille.
Juhanille juna,
Kaarinalle kynä,
Äidille on kahvikuppi,
isälle taas kaulahuivi.
Joulu, joulu, joulu on
joulu verraton*

Taina

Orismalan maatalouskoulujen kumppanuskunta

Tämä oppilaiden toverikunta sai kokoonpanon 27. 1. 1895, mutta sen säännöt osoittautuivat puutteelliseksi ja niihin tehtiin huomattavia lisäyksiä 15. 1. 1896, jotka johtaja maanviljelysneuvos Edvard Björkenheim allekirjoituksellaan hyväksyi. Nyt taloustoimikunnan kanssa yhteensä 42 § teki selväksi puheenjohtajan ja 5-henkisen johtokunnan tehtävät, eri toimikuntien velvollisuudet sekä toverikunnan monipuoliset toimintamuodot. Lyhyesti mainittuna toiminnan tarkoituksena oli oppilaskunnan keskuudessa hyvän kansalaiskunnan saavuttaminen, jossa ei urheilukaan jäänyt syrjään.

Kumppanuskunnan jäseniä olivat kaikkien koulujen (karjako- ja meijerikoulu, maanviljelyskoulu ja maamiestalvikurssi) oppilaat, jotka kirjoittivat nimensä jäsenkirjaan sitoutuen noudattamaan toverikunnan sääntöjä ja maksoivat jäsenmaksun 50 penniä vuodessa taloustoimikunnan rahastoon. Kun vastaavana aikana työmiehen päiväansio oli markan vaiheilla, ei jäsenmaksua voi pieneksi moittia. Jäsenkirjassa oli vielä sarake: oliko raitis tai ei. Yleensä näkyvät olleen raittiita, vain muutama vuosikymmenen aikana jätti kohdan tyhjäksi.

Virkailijat ja johtokunta valittiin puolivuositain, marras- ja huhtikuussa pidetyissä yleisissä kokouksissa. Maamiestalvikurssilaiset menivät kesäksi kotiinsa, syksyllä vaihtui osa oppilaista muihin kursseihin ja muutenkin näin sai lukuisampi joukko tehtäviä toverikunnassa, josta moni sai kokemusta joutuessaan koulun jälkeen elämäntehtävän ohella mukaan yhdistystoimintaan.

Talvisin koulujen oppilaiden luku saattoi nousta yli 80, tarvittiin todella hyvää yhteishenkeä toveripiirissä keskinäisen sovun säilymiseksi. Kumppanuskunnalla oli sääntöjen puitteissa pitkälle menevä itsehallinto-oikeus keskinäisissä kurinpidollisissa toimissa. Puheenjohtaja voi pienestä rikkeestä antaa kahdenkeskisen huomautuksen. Törkeässä tapauksessa sai mennä järjestystoimikunnan eteen saamaan varoituksen ja pahimmassa tapauksessa voi Kumppanuskunta erottaa oppilaan jäsenyydestään. Pöytäkirjan mukaan näinkin on tapahtunut.

★ ★ ★ ★ ★

Toverikunnan toiminnan alusta alkaen oli maanviljelysneuvos ja agronomit mukana suorittamassa "tee- ja posti-iltamissa" esitelmää, matkakertomuksia ja myöhemmin johtivat seka- ja mieskuoroja, voimistelua ja torvisoittokuntaa. Edellä mainituista iltamista tuli pientä tuloa teen ja vehnäsen myynnistä sekä maksullisesta huvipostista. Maanviljelysneuvos hankki puhujia myös muualta. Pöytäkirjassa mainitaan m.m. Isonkyrön seurakunnan kirkkoherra Durckmanin pitäneen esitelmän: luomakunnan korkeimmasta oliosta, ihmisestä. Myöhemmin piti esitelmän Niilo Vainio sukulaiskansasta, unkarilaisista. Muista puhujista mainitaan pastorit M. Tarkkanen ja J. Ilmanen, maisteri Niilo Liakka sekä kirjailija Santeri Alkio. Joka toinen sunnuntai illanviettoon toimitettiin Tähdä niminen käsin kirjoitettu sanomalehti, joka sai sisältää uskonnollisia, isänmaallisia, yhteiskunnallisia ja kaikkia elinkeinoja koskevia, kuin myös kaikkia siveellisiä nykyajan rientoja koskevia sekä leikillisiä, ketään loukkaamattomia kirjoituksia.

Alussa Tähdä ilmestyi määräaikaan, mutta toisinaan tuli tiiviin koulutyön takia toimituskunnalle puute ajasta ja viivästymisestä lehden ilmestymisestä alkoi

Kuvaelma koulun luokkahuoneeseen lavastetulla näyttämöllä.

tulla. Mutta varsinaista "lehtikuolemaa" ei tullut, pahimpina sotavuosina kuulijat olivat muissa tehtävissä ja sieltä päästyään lehden toimittajat palasivat tehtävänsä. Pari numeroa vuodessa ilmestyi vielä koulujen viimeisinä toimintavuosina.

Jo 31. 1. 1897 pidetyssä Kumppanuskunnan kokouksessa maanvilj. neuvos Edvard Björkenheim toivoi perustettavan erillisen urheiluseuran oppilaiden keskuuteen, sanoi lääkärin kertoneen pienempien sairauksien johtuvan liian paljosta sisällä olost. Tämä piti maamiestalvikurssilaisiin paikkansa, heillä olo ulkona jäi mitättömäksi. Hitaasti asia eteni, vasta 1914 urheiluseura perustettiin ja silloinkin Kumppanuskunnan alaosastoksi. Oli kysymyksessä oppilaiden vapaat harrastukset.

Ensimmäiset hiihtokilpailut järjestettiin 2. 4. 1897. Hiihto oli tasamaalla Kotilammen jäällä, hiihtomatka I palkinto 5 markkaa, II 4, III 3 ja IV 2 markkaa. Kunniapalkintona sai ensimmäisen palkinnon saaja K. Frantsi, maanviljelysneuvos Björkenheimin lahjoittaman puukon tuppineen. Pari vuotta myöhemmin hiihdon lisäksi juoksukilpailut ja 1901 kesäurheilukilpailut, joissa lajit: pituus- ja korkeushyppy, kuulantyyntö, keihäänheitto ja juoksukilpailu. Näistä urheiluasioista kerrottakoon lisää vielä myöhemmin, nyt palataan alkutapahtumiin.

Jotain olemassaolon tärkeyttä ilmeni oppilaissa erikoisen formutakin ja lakin hankintaa pohdittaessa 20. 12. 1896 päivän kokouksessa. Samoin jo lyyrän (koulun merkin) suunnittelu alkoi. Kyllä melkein yksimielinen oli päätös koulutakin hankinnasta, mutta erimielisyyttä tuli, hankitaanko lyyra lakkiin sekä takkiin. Takki jäi kehitystasteelle, mutta oppilaslakki ja koulun merkki

saivat jatkuvuuden karjanhoito- ja maanviljelyskoulujen ajaksi. Vuosien varrella oli helppo lakin yläosan väriä muuttaa, mutta suunnitteluvaiheessa vaikeaa ja lopputulos selvisi monen kokouksen jälkeen. Tuskin koulun merkki muuttui koulujen aikana ja sen alkuvaiheet lakkia vaikeammat.

Taloustoimikunnan rahastoon kertyi varoja pienistäkin tuloista. Niitä lainattiin oppilaille velkakirjaa ja takaajia käyttäen ja ensimmäiset lainaukset olivat jo 1898 vuoden alkupuolella. Korko saadusta lainasta oli valtava 26 %. Sääntöjen mukaan pääoman ylittäessä 2000 markkaa korko olisi laskenut 13 %:n. Kaikesta huolimatta sentään jo 18. 11. 1908 korko alennettiin ajanmukaiseksi 6:ksi prosentiksi. Kyllä siihen mennessä jo moni suuren talon isäntä maamiestalvikurssilaisista oli joutunut koron maksulla Kumppanuskunnan varoja lisäämään. Lainatut rahamäärät eivät suuria olleet, 5 ja 30 markan vaiheilla. Kävi silloin näinkin: velka korkoineen maksettu takaajien toimesta. Koron alentuessa ja kassavarojen salliessa lainasi rahaa 3 agronomia ja samoin kolme muuta kartanon palveluksessa olevaa toimihenkilöä.

Maanviljelysneuvos antoi oppilaille 1911 luvan harjoittaa kirjakauppaa ehdolla, että hankitaan myös koulussa tarvittavat oppikirjat y.m. koulutarvikkeet. Aikaisemmin tehtävän hoiti joku agronomeista. Oppilaista ei ollut silloin kirjakauppiaksi, asiat menivät rempalleen ja agronomit Oskari Valanne sekä Oiva Jääskeläinen selvittivät tilanteen. Kirjakauppaa pitänyt oppilas suoritti vähitellen velkansa ja oliko toveria yrittetty auttaa, Kumppanuskunnan rahastonhoitajallakin pieni vajuus tileissä sekä hävittänyt n.s. suomalaisen postimerkkirahan (10:— kultarahana samoin kuin sii-

hen liittyvän paperin. Näin mainitsevat edellä mainitut agronomit tilintarkastuksessaan. Muulloin Kumppanuskunnan raha-asiat oli hoidettu moitteettomasti, ylimääräiset kassavarat talletettu KOP:n ja myöhemmin Isonkyrön Säästöpankkiin, sekä paikallisen postitoimiston saadessa oikeudet, Postisäästöpankkiin.

Monta tilaisuutta ehti olla koulurakennuksessa ennen ruokalarakennuksen laajennusta, johon tuli tila pienoisnäyttämölle. Jotain kuvaelmaa järjestettiin koulunkin tiloissa, mutta eniten aikaisemmin mainittuja tee- ja posti-iltamia. Aina merkkipäivien johdosta tilaisuus, Kalevala, Lönnrot ja Runeberg eivät unohtuneet niistä pidettyjen puheiden ja esitelmien johdosta. Yleensä tilaisuuksiin varattu aika oli vain 3 tuntia, klo 19—22 välisenä aikana ja tahtoi käydä lyhyeksi.

Eräässä kokouksessa maanviljelysneuvos Björkenheim ehdottikin: joka puhuu yli puoli tuntia, maksakoon sakkoa 50 penniä ja 3/4 tuntia ylittävästä markan Kumppanuskunnan kassaan. Hän itse oli ensimmäinen sakon maksaja ja agr. Teräksinen toinen.

Väljemmät tilat piristi urheiluharrastuksia: hankittiin voimistelusuavat, voimistelumatto ja rekkitangot ruokasaliin ja koulun käsityöhuoneeseen. Vuotta myöhemmin nojapuut ja seuraavana painimatto. Tarvikkeet ostettiin Hartmanilta ja joku J. Merisalo teki varsinaisen maton. Agronomi Athniel Björkenheimin lahjoittama kiertopalkinto oli kannustamassa urheiluvälineiden hankinnasta alkaen.

Ruokasaliin hankittiin kulissit, esirippu ja muita näyttämötarpeita ja siellä pidettiin yleisiä iltamia. Lopuksi ei ollut tanssia, sen vastineena oli piirileikki (heippa). Saatiin lupa n.s. vierailuiltaimien järjestämiseen Isonkyrön ja Ylistaron nuorisoseurantaloille sekä kerran Seinäjoen Rautatieläistentalossa. Viimeksi mainitussa paikassa eivät maalaistytöt ja -pojat saaneet toivottua tulosta ja tähän ainoaan yritykseen jäivät vierailut Seinäjoelle.

Kumppanuskunnan toiminnan alkuvuosina tee- ja posti-iltamissa oli usein ohjelman lisäksi keskustelua jonkin alustuksen pohjalta. Nyt pidettiin viikottain

keskustelukokous, jossa määrätystä aiheesta nimetty oppilas teki alustuksen, siitä keskusteltiin ja joku teki esityksen päätöslauseeksi tai siksi voi jäädä käyty keskustelu. Näin jatkui vuosikymmeniä. Puheenjohtajat, sihteeri ja kokouksen osanottajat saivat koulutusta.

Näyttämön laitteet veivät paljon varoja, mutta se kannatti, harrastus näyttelijöillä ei sammunut. Kursien vaihtuessa uusia kykyjä tuli joukossa ja taas voitiin alkaa uuden näytelmän harjoitukset, iltamien suunnittelu sai jälleen kerran varman taustan. Toiminta pysyi monipuolisena, urheilullakin vankka jalansija. Monet kilpailut pidettiin ja palkintoja jaettiin ja sittenkin raha-asiat pysyivät kunnossa. Vaikka jäsenmaksu ensimmäisen maailmansodan aiheuttaman rahan arvon alenemisen johdosta korotettiin markaksi vuodessa, ei se ilmentänyt kassan tyhjyyttä.

Samoissa epävakaisissa oloissa Kumppanuskunta perusti torvisoittokunnan. Maanviljelysneuvos lahjoitti torvien ostoa varten sata markkaa. Ostettiin pääasiassa käytössä olleita torvia, 8 kpl nuottikirjoja ja nuottite-lineet, mutta lyhytaikaiseksi jäi sillä kertaa torvimusiikin kuuleminen. Johtajana ollut agronomi Salokangas muutti pois koulun tehtävistä. Kyllä perinnettä ko. musiikilla henkilökunnan taholta oli, mutta vapaussota lienee tällä kertaa pahin lakkauttaja.

Sotaan joutui 22 oppilasta, joista 4 kaatui. Heistä kaksi, Vihtori Ala-Honko Honkajoelta ja Otto Monthan Sumiaisista, saivat viimeisen leposijansa Orisbergin kirkon edessä olevassa sankarihaudassa. Haudalle teki kunniakäynnin itsenäisyyspäivänä toverikunnan jäsenet koulujen lakkautukseen asti. Puhe, usein runo, virsi ja havuseppele. Vielä nytkin usein aattoiltana palaa joulukynttilä muistomerkin edessä.

Kyllä Vapaussodan jälkeen Kumppanuskunnan toiminta pääsi pian hyvään vauhtiin, mutta lyhytkin kuvaus vuoteen 1969 vie liiaksi palstatilaa.

Lähteet:

Kumppanuskunnan arkisto

Niilo Liakka, Orisbergin kartano ja ruukki.

H.P. Virtanen

Keinutuolin tarinaa

Nuo kahden etsimässä
ovat pesää tekemässä
kuulivat sen sanoman
kaatopaikan kertovan
keinustuolin tarinan:

Jaurinnevan vierestä
ne kaukaa Pömpelistä
keinustuolin anturat
kaunihisti kaartuvat
koivunpuuta visaista
Hallanevan suunnasta

Nuo käyrät käsinojat
Vöyrin rajoilta ovat
Ja Majasaaren mailta
Ruusupuron kupehelta
selkänöjan puolaiset
notkuvat pihlajaiset

Tuomaanmäen tuohisia
loimukoivun kuvaisia
Hiirenkirnulta tuotu
istuinpuu kuin luotu

Tervajoenpa varrelta
Hevonkosken haaralta
aivan Ikolanlarvalta
vieläpä Tervanevalta
saatu poikkiorret on
joilla tuoli kokohon
kerran käsi taitajan
koivusta nikkaroivan
teki tuolin keinuvan
istua iltaa nukkujan

Puunaulat Tuuralasta
suutteet Tulisalosta
Napuelta Valtaalasta
muistona taistelusta
tukirauta kanuunasta
piiloisessa paikassa
selkänöjaa sitomassa

Ruhjottuna hylättynä
heitteelle jätettynä
ikävässä vaikeroiden
tulisivat kotilieden
takka puiksi tupahan
hohtavana hehkumahan
iloksi ihmislapsille
toki niille kahdelle
jotka tulella olivat
toisellensa paloivat
kuulivat keinutuolin
sen tarinan kumpikin
kuin sadun muinaisen
oman ihanan salaisen

Joulunrauhaa soittaa
malmikellot kajahtaa
on kansa tempelissä
on pyhissä sävelissä
kun vahakynttilöissä
tuo elävä valo palaa
Sä itket yksin salaa

Myös keinu itkemässä
lumisena hytisemässä
kylmässä värisemässä
jääpuikot jäätymässä
Askeleet käy hiipien
nyt suojassa siipien
tuota satua uneksien
liekkejä takkatulien

Jouluna 1979
Heini Vilja

Annikki Lehtonen

Kirje talvisodan rintamalta

Neljäkymmentä vuotta on kulunut siitä kun talvisota alkoi. Talvisota oli ihmeenomainen sankaritarina, pienen kansan äärimmäinen ponnistus vapaan olemassaolon puolesta. Ne ajat tulivat tuoreesti mieleen kun kaivoin esiin tämän kirjeen. Sen lähetti rintamalta nuori mies, joka pari viikkoa päiväyksen jälkeen itse kaatui isänmaan vapauden lunnaina. Hän ei elävin silmin saanut nähdä ensimmäistä ja ainoaa lastaan.

Kirje on dokumentti, joka huokuu talvisodan henkeä. Kuolema joka päivä silmien edessä ei kirjoiteta korulauseita. Ystäväni purki tässä sisimmät tunteensa ja osoitti voimiansa lähteen.

Sodan pauhuissa, 14/1 -40

A . . . hyvä

Nyt täällä päivämme matkaa tykin paukkeessa eelleen käy. Elo sotaisa kulkuaan jatkaa, ei määräämme kaukaista näy. On rannalla toisella taulu, yli Vuoksen kun kuulamme lyö. Saa tutuksi luotien laulu monen tullessa tummaisen yön.

Tuon laulun olen oppinut tällä reissulla itse sen kirjoittajan, jääkäriluutn. Veikko Läheniemen kotona. Sen kauniit sävelet kuulin ensi kerran siitä pianosta, jonka koskettimien avulla on syntynyt tämän laulun sävelet. Sen on säveltänyt Sam Sihvo. Samalla pianolla on sävelletty mm. Jääkäriin morsian ja Jääkäriin kaiho. — Tuo laulu kuuluu joukostamme usein iltaisin, kun keräännymme päivän taisteluiden jälkeen lepuuttaaksemme väsyneitä hermojamme ja ruumistamme. Joskus, kun päivä on ollut meille hyvin vaativa ja joukostamme on poiskutsuttu tovereitamme ja mieliala pakkaa painua mustemmaksi kuin Pohjolan yö, olen hiljaa laulanut tuota laulua, silloin näen kyynelen monen pojan silmässä. Helppoa ei ole taistelu tämän rakkaan isämaan puolesta, mutta kukaan ei valita. Kaikki tietävät, että nyt on iskettävä viimeiseen mieheen, jos niin tarvitaan. "Väisty emme, taistelemme eestä nuoren vapautemme. Lupausta, sinimusta, sulta vaatii synyinmaa."

Viha ryssää kohtaan on sammumaton. Se palaa rinnassa niin tulisen voimakkaana, ettei se koskaan sam-

mu. Tuo viha ei kohdistu niin kansaan kuin johtajiin, jotka syöksevät kansan kurjuuteen. — Miten kamalan vaikutuksen teki, kun tässä eräänäkin yönä ryssät haki rikki ammuttua hyökkäysvaunuansa. Sitä joukkoa komensi suomalainen mies. Hän kirosi, kun ei tahtonut sujua suunnitelmat. Monella partioetkellä on tämä todettu. Kyllä se on kaameaa. Pitääkö tässäkin sodassa vuodattaa veljesverta? Miksi se pitää olla näin?

Ei kuitenkaan Jumala ole vielä hyljännyt rakasta isämme maata. Vielä jaksaa tämä kansa uskoa isien Jumalaan ja sen johdatukseen. Kaikki muu apu onkin turhaa tuollaista jättiläistä vastaan taistellessamme. Kaikki voitot, mitä armeijamme on saavuttanut, tuntuu niin ihmeellisiltä, vain Jumalan avulla ne on voitu saavuttaa. — Eipä muutama kuukausi takaperin olisi uskonut tällaisen ajan koittavan. Nyt se näyttää synkältä, ankeat ovat ajat. Niin monta kertaa ennenkin on kuitenkin kansamme ollut tällaisessa tilanteessa, ei kannata olla toivoton, sillä vielä nytkin selvitään varmasti. Jumala meitä siihen auttakaan!

Siellä kotona elämä jatkuu myöskin entisellään. Paljon on kuitenkin pienempiä muutoksia tapahtunut. Ryssän linnutkin siellä ovat lennelleet. — Joulun meni niin siellä kuin täälläkin todella poikkeuksellisissa olosuhteissa. Sitä väkevämpänä se kuitenkin painui mieleen. — Onpa minua omalla kohdallanikin siellä paljon tapahtunut. Olen saanut Jumalan lahjana pienen tytön. Se on jo 2,5 kk vanha. Niin mielelläni haluaisin sen nähdä, mutta kaikesta joka on itselle rakasta täytyy nyt luopua yhteisen, rakkaan isänmaan tähden. Ei meillä ole Jumalaa, kotia, ei Isänmaata jos emme taistele. Uhrin ovat raskaat, mutta kansamme on joutunut niin paljon ennenkin uhraamaan, miksi ei tämä sukupolvi uhraisi? !! Yksitoista toveria on komppaniastamme jo kutsuttu pois ja kaksikymmentä haavoittunut. Paljonko Isänmaa vielä vaatii, sitä ei tiedä, kaikkeen kuitenkin olemme valmiit. — Kauniina nousee näittenkin sankarien hautakumpu kotipitäjän kirkkotarhassa kertoen jälkeentuleville tämänkin sukupolven työstä.

Sano kodissasi kaikille terveiset mitä parhaimmat. Kiitos Sinulle kortista. Kyllä me täällä jaksamme teidän esirukoustenne voimalla.

Terveiset myös kotiin. — Kirjoita vielä joskus!

Syd. terv. V . . .

Me näimme Hänen tähtensä ja olemme tulleet Häntä kumartamaan (Matt:2:2)

Jos joku tähti olla haluaa,
hän olkoon tähti, joka vaan
luokse Herran johdattaa.

Joulun tähti ei ollut "musta aukko", joka vetää kaiken itseensä, vaan elävä tähti, joka näytti tietä Maailman Valon luo. Tähtiparaateissa häikäistynyttä ja väsynyttä kansaa johtaa joulun tähti hiljaisella tavallaan näkemään Betlehemin ihmettä. Myös kristitty on kutsuttu olemaan jonkinlaisena viittana Herran luo.

Jos tähti olla haluat
ja itseäsi yksin arvostat,
silloin et sä kelpaakaan,
vaan aina löytyy jotain parempaa.

Itsekkyys on Lutherin mielestä sitkein synti. Kirkkaastikin loistava tähti muuttuu pian mustaksi itsekkyyden tähden. Näin käy maailman lavoilla, mutta myös seurakunnassa. "Emmekö me Sinun nimessäsi, Herra?" "Ette, te laittomuuden tekijät!" Musta aukko ei Kristusta pysty valaisemaan.

Tarvitse ei ollakaan
nyt suuri päällä Maan,
vaan tähti pieni valollaan
monia voi nyt lohduttaa.

Oli hyvä elää Lasten vuotta 1979. Lapsen usko on esimerkillistä Jeesuksen mielestä. Lapsi heijastaa vielä luomisen aamun valoa ja kasteessa saadun lunastuksen lahjan siunausta. Jumala voi antaa meille aikuisille lasten kautta Betlehemin Lapsen joulun 1979.

Ja seurakunta päällä Maan
kauas tuikkii valoaan,
niin että Rakkaus Ikuinen
oisi osa ihmisten.

Sytytä, seurakunta, kaikki valosi keskelle pimeää yötä, niin että kauimmainenkin ne näkisi, ja lähtisi kohti Valoa, Jeesusta Kristusta. Sytytä kaikki valosi, äläkä laskelmoi äläkä vartioi ovia. Jumala ei ole pannut Jeesuksen näkemiselle mitään esteitä.

Jokainen nyt vaan,
ken vain haluaa,
tähti olla saa
niin luokse Herran johdattaa.

Joulun evankeliumi on aina sytyttänyt uusia tähtiä, jotka ovat voineet heijastaa jotakin Kristuksesta ja tällä Kristuksen lainavalolla johtaa jotakuta Herraa lähemmä.

Tähti myös Sä olla saat
luokse Herran johdattaa.

Raimo Mäki

*Kiitämme asiakkaitamme kuluneesta
vuodesta ja toivotamme
Joulurauhaa sekä onnea ja menestystä
alkavalle vuodelle*

☎ 961-75300

OTTAKAA YHTEYS

puh. **961/75 300**
ins. RINTA
tekn. ARKKOLA

On suorittanut sähkö asennus ja
suunnittelutöitä 5 vuotta
Kyrönmaan alueella.

JYLLINKOSKEN SÄHKÖ OY

ISOSSAKYRÖSSÄ

Piiriesimies A. VIRTA puh. 43 142

PÄÄKONTTORI KURIKKA puh. 52 400

**Kiittäen kuluneesta
vuodesta
Toivotamme asiakkaillemme**

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA**

Isonkyrön Osuuskauppa

KULJETUSPALVELUJEN ERIKOISLIIKE KOTIMAAN JA MANNER-EUROOPAN KULJETUKSISSA

VAASAN KIITOKULJETUS OY

TOIMISTO: 61 500 ISOKYRÖ puh. 964-43 209 ja 43 299

LINJAT: Helsinki — Hämeenlinna — Tampere — Parkano — Seinäjoki — Lapua — Isokyrö — Jurva — Vaasa
Tampere — Seinäjoki — Vaasa

TAVARA-ASEMAT: Helsingin Kiitokuljetus Oy 90-780 544, Helsingin Kiitolinja Oy 90-602 155, Kiitolinja Oy Tampere 931-30 300, Kiitolinja Seinäjoki 964-22 105, Kiitolinja Oy Vaasa 961-11 380 ja 15 625.

ULKOMAAN KULJETUKSISSA: TIR-TRANS OY Tampere 931-30 629
Ajanmukaisella ja monipuolisella kalustollamme pystymme tarjoamaan nopeaa ja tehokasta kuljetuspalvelua.

TOIVOTAMME HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

KIITTÄEN KULUNEESTA
VUODESTA
TOIVOTAMME ASIAKKAILLEMME
HYVÄÄ JOULUA JA
MENESTYKSELLISTÄ
UUTTA VUOTTA

Kyrönmaan Osuuspankki

Elintarvikeosasto

Tekstiiliosasto

*Toivotamme asiakkaillemme Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

P. SAARIOY

Isokyrö — puh. 43 344

Taloustarvikeosasto

Rautaosasto

**Taloustarvikekauppa
Voutilainen & kumpp.**

Vaasa

**Lasi- ja posliinitavarain
erikoisliike**

ASPO öljyt

Isossakyrössä myy

P. SAARIOY

puh. 43 344

**AITOJA,
ARVOKKAITA
LAHJOJA**

- Pukkilan muinaishautalöydön mukaan valmistettu **ISOKYRÖ - KORU**, hopeaa tai pronssia
- Vanhan Kirkon messukasukan selkämyksen ristin mukaan valmistettu **POHJAN - KYRÖN RISTI**, kultaa tai hopeaa
- Vanhan Kirkon **NEITSYT - MARIA** veistoksen pienoisjäljennös, pronssia
- käsin maalattuja **IKONIA**
- käsityönä valmistettuja **SEINÄLAMPETIA**
- sekä runsas varasto ja valikoima valokuvausalan tuotteita uudistetussa ja laajennetussa liikkeessämme

Valokuvaamo K. J. Mielty

ISOKYRÖ Puh. 43 248

**WÄRTSILÄN WIHTORI
TERÄSEMALIKATTILA
JONKA ERIKOISPOHJA
RAKENNE ESTÄÄ
POHJAANPALAMISTA.**

ARABIA EMALI
WARTSILA FINLAND

Rauhallista
Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta
toivottaa

Isonkyrön Säästöpankki
ISOKYRÖ

Isonkyrön Sementtivalimo Ky

**KIITÄMME KULUNEESTA VUODESTA JA TOIVOTAMME
HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA UUTTA VUOTTA**

ISOKYRÖ PUH. 44068
TERVAJOKI puh. 75 133, 75 137

Rakennustoimisto

PERTTI PALOMÄKI

PAP-RAKENNUS OY

HAAPATIE 66400 LAIHIA puh. 70 606

POLYNO OY

MUOVISET PUSSIT ja -KANTOKASSIT

66440 TERVAJOKI puh. 75 297

Tervajoen Kiviveistämö Ky

VALMISTAA HAUTAKIVIÄ YM. KIVIALAAN KUULUVAA

Tervajoki — puh. 75 248

*Vihannekset ja
hedelmät*

Isoonkyröön myy

T:mi A. VUORINEN

*Laatu leivontaa
juhlaan arkeen*

LAPUAN LEIPÄ

Sulosen leipomo

61450 KYLÄNPÄÄ

puh. 42 207

LEIPOO JA MYY HYVÄÄ

Kujalan Dieselkorjaamo

ISOKYRÖ — puh. 44 561

Koneyhtymä

TALSO & LEPISTÖ

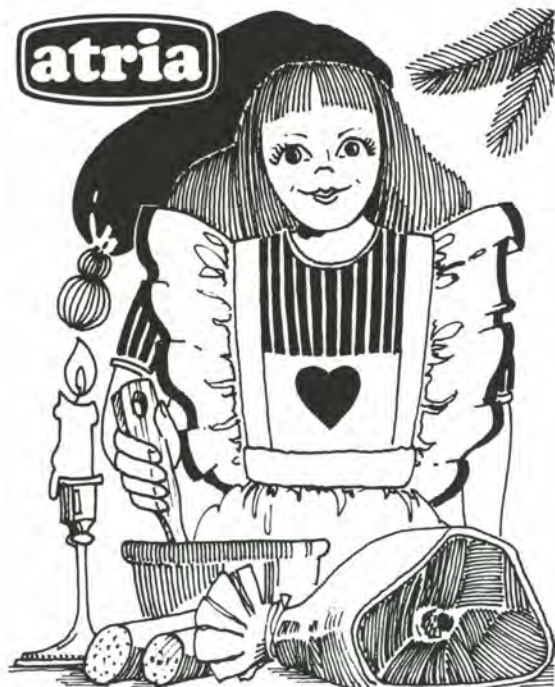
**AINA TUORETTA
MAKKARAA**

**V.NYMAN & kumpp.
VAASA**

TAKSI

ERKKI MULLOLA puh. 43 435

UNTO KAUKONEN puh. 43 206

**Joulunajan herkut
laittaa itikka**

Parturi - Kampaamo
TARJA HERALA
Orismala puh. 44 725

Kampaamo
RAIJA MELANEN
Isokyrö puh. 43 147

Kampaamo MARLE
MARJA-LEENA TALIKKA
Isokyrö puh. 43 443

Kampaamo
LEENA RÄSÄNEN
Isokyrö puh. 43 452

Parturi - Kampaamo
ANNE UUSI-RANTA
Valtaala puh. 44 684

Parturi - Kampaamo
ARJA WERNER
Vähäkyrö 74 427

Parturi - Kampaamo
AILA LEHTIÖ
Tervajoki puh. 75 238

Parturi - Kampaamo
PIRJO PANULA
Tervajoki puh. 75 166

Parturi - Kampaamo
MAILA LIJEGVIST
Tervajoki puh. 75 317

Parturi - Kampaamo
RAILI KUJALA
Isokyrö puh. 43 271

*Kiittäen kuluneesta
vuodesta toivotamme
Hyvää Joulua ja
onnea vuodelle 1979*

ANTTI SUOMELA

HEIKKI KUJALA

VELJEKSET HAKALA

VEIKKO IKOLA

MATTI KUKILA

ELMERI RINTA-KOSKI

ERKKI KUJALA

JORMA RISTILUOMA

LAURI YLINEN

RENÉ HÄGGQVIST

TAUNO RIIHIMÄKI

VÄINÖ RIIHIMÄKI

JUSSI KUJALA

MAUNO RAUHALA

ERKKI KALLIO

MARTTI RISTILUOMA

PAAVO KUJALA

JORMA KANGAS

LAURI VAINIO

KALEVI RIIHIMÄKI

Mazda autot ja Zetor traktorit

AUTOLIIKE ESKO LEPPINEN

61500 Isokyrö

Puhelin 964-43021

LAEN AUTO

MYynti • HUOLTO • KORJAAMO

ISOKYRÖ ☎ 964/43237-43401

Edustuksemme:

OPEL
VAUXHALL
BEDFORD

Uusi Opel Rekord
Tuulen muotoilema

Dynaamisen insinööritaidon näyte

AUTOLIIKE JUSSI RUUTI OY

66440 Tervajoki - ☎ 961-75 339 kotiin 74 339

<p>Hyvien käytettyjen hyvä ostopaikka TERVAJOELLA</p> <p>Automyynti R & H. Paavola</p> <p>☎ 961-75 123, 75 375</p> <p>AVOINNA Ark. 9-18, La 9-15</p>	<p>T:mi A. LEHTO</p> <p>Merikaarto, Holttila puh. 74 777</p> <p>Elintarvikkeita ja tekstiiliä</p>
<p><i>Inkerin Soppi</i></p> <p><i>Isokyrö 43 474</i></p>	<p>Isonkyrön Osuusmeijeri</p> <p>puh. 43 039</p>
<p><i>Kemikalio E.Komsi</i></p> <p><i>puh. 43 151</i></p>	<p>OY KYRÖNPELTO</p> <p>Tervajoki — puh. 75 247</p>
<p>ISONKYRÖN SALAOJAKONE YHTYMÄ</p> <p>Isokyrö — puh. 44 281</p>	<p>TYÖVÄLINE- JA KONESUUNNITTELU KY</p> <p>Joukahaisensola 1 Seinäjoki, puh. 964-140965</p> <p>SUUNNITTELEMME JA TOIMITAMME:</p> <ul style="list-style-type: none"> - puristintyövälineitä - syvävetovälineitä - muovi- ja painevalumuotteja - erikoiskoneita ja -laitteita
<p>Auto- ja Konekorjaamo HEIKKI LEHTONEN</p> <p>puh. 43 268</p>	<p>Isonkyrön Apteekki</p> <p>puh. 43 231</p> <hr/> <p>Tapani Kangas</p> <p>Isokyrö, Lehmäjoki</p> <p>puh. 43 268 tai 44 217</p>
<p>ISONKYRÖN HALVIS</p> <p>puh. 43470</p>	
<p>Salora TV-stereo Kasetit ja Äänilevyt</p> <p>T:mi H.Asunmaa Kemikalio Liisala</p> <p>puh. 43 308 61500 ISOKYRÖ</p> <p>Kemikalio ja Liivituotteet</p>	

NÄKÖNNE PALVELUKSESSA!

AVOINNA:

maanantai 12—20

perjantai 12—20

lauantai 10—18

Puh. 964-44 444

KYRÖNMAAN OPTIIKKA

Kenkiä, Laukkuja, Mattoja ym.
edullisin hinnoin
Tervetuloa tutustumaan!

Isonkyrön Kenkä-Aitta
T.Latvala & kumpp.
puh. 43 405

EDULLISESTI TEKSTIILIT , JALKINEET
PAPERIT , MUOVIT ja
KEMIKALIT

MARKKA VENYY EDUKSENNE . . .

KÖSSIN HALLI

LAIHIA - PUH 70 538

Ravintola
LOUHI
Isokyrö

TANSSIA:

PERJANTAISIN

LAUANTAISIN

PUH. 964-43 411

TOIVOTAMME KAIKILLE
ASIAKKAILLEMME

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA**

KANSALLIS-OSAKE-PANKKI

ISOKYRÖ — TERVAJOKI

*Hyvää joulua ja onnellista
Uutta Vuotta*

**TEVATEX
TERNEULE
EP - TUKKU**

TERVAJOKI puh. 75 193

Toyota

TOIVOTAMME ASIAKKAILLEMME
HYVÄÄ JOULUA JA
MENESTYKSELLISTÄ
UUTTA VUOTTA

RINTA-JOUPIN AUTOLIIKE
Tervajoki 75 142, Vaasa 14 980

RAKENNUSLIIKE

**Martti
Huhtamäki**

ISOKYRÖ
puh. 43 455

**Vähänkyrön Kunnan
Sähkölaitos**

TERVAJOKI — Puh. 75 047

VARAOSAT JA HUOLTO

VÄHÄNKYRÖN KUKKAKAUPPA

ja

HAUTAUSTOIMISTO ● puh. 74 193

Isonkyrön Hautaustoimisto ● puh. 43 457

**Maatalouspalvelu
AULIS NUUJA**
puh. 44 056

Kasvinsuojeluaineita

**Maanrakennusliike
ERKKI HAKOLA**

Lehmäjoki — puh. 44 317

T:mi I.HAANPÄÄ

Merikaarto - puh. 74 740

**Kyrönmaan
MAATALOUSKESKUS**

SEINAJOEN KONEPISTE KY

ASKO POLLARI

ISOKYRÖ puh. 43 416

ORISBERGIN PUUNJALOSTUS

Orisberg puh. 45 012

MUNKIN-Kauppa

Tervajoki — puh. 75 088

**BITUMIERISTYKSET
SUORITAMME**

- Ammatti-
taidolla
- Edulli-
sesti
- Takuu
työnä
- Vesikatto
- Kosteus
ja
- Vesipaine-
edistukset
- ym. alan
työt.

**ERISTYSLIIKE
YRITYS & kumpp.**

66500 Vähäkyrö
puh. 961 - 74 425

Maarakennusurakoitsija
AROLA & kumpp.
Isokyrö — puh. 44 421

Fysikaalinen Hoitolaitos

Isokyrö — puh. 43 467

■ **Lämpö- ja hierontahoitoa**
myös ilman lääkärin lähetettä

Yrjö Viljanmaa & Kni

Taalu- ja Kehysliike

Isokyrö

HYVÄÄ MAKKARAA VALMISTAA
Snellmannin liha ja makkara
Pietarsaari

POHJANKYRÖN VAKUUTUS

61500 ISOKYRÖ Puh. 43 315

Fiat
eturivin
eurooppalainen

Meiltä
Fiat 127
Bella.

Etu-
vetoinen
kaunotar.

Ovh. alk. 23.200

Korkealuokkainen varustelu.
erinomaiset ajo-ominaisuudet.
Vakiona mm. kangasverhoilu,
vyörenkaat, lämmitettävä taka-
lasi, ruosteenestokäsittely,
sähkötoiminen tuulilasipesu-
laite

FIAT

Tule tutustumaan.
Myös vaihtoautoja.

KUPEN-AUTO

K. MÄKI-VALTARI
Orismala puh. 44661

YHTYMÄ A & T SAIKKONEN

Kylmäkonehuolto

SEINÄJOKI Rengastie 8 — Puh. 25 121

- Myymme koneistot käyttöpaikoille asennettui-
na maidonjäähdyttimiin koti-, liike- ja laitos-
kylmiöihin sekä kylmäkuljetusautoihin.
 - Suoritamme uusien koneiden asennuksia.
 - Huollamme ja korjaamme kaikkia kylmäkonei-
ta, jääkaappeja, liike- ja laituskylmiöitä.
- MEILTÄ MYÖS**
- FAG kuula- ja rullalaakerit.
 - Dürkopp neulalaakerit.
 - Hydraulikka-alan tarvikkeet.

Pyytäkää tarjoustamme

Rakennusliike Tauno

ja

Tuure Lapiolahti

RAKENTAA URAKALLA JA LASKUUN

Isossakyrössä ja ympäristössä.

Puh. Isokyrö 43 179

J.A.KEKO

TERVAJOKI, Ritaala

puh. 75 109

Tervajoen Autohajottamo

RAIMO NURMI

puh. 961 - 75 069

Tervajoen Kello

ARVIKUJALA

puh. 75 117

Telefunken

Philips

Lahdenmaan Radio ja TV

LAIHIA — PUH. 70 443

Luxor

Asa

Tervajoen

UNION-HUOLTO

Mikko Louko

Puh. 75 229

LUODON METALLI Ky

Isokyrö — puh. 43 262

KESOIL

P. VITTANIEMI

Tervajoki puh. 75 110

Kaivinkoneurakoitsija

JARMO SORVARI

Tervajoki puh. 75 071

URAJ
Myymälä-leipomo-baari
TERVAJOKI p. 75 053

Joulutervehdys
"LEIJONILTA"
Isonkyrön Joulun lukijoille
LC Isokyrö

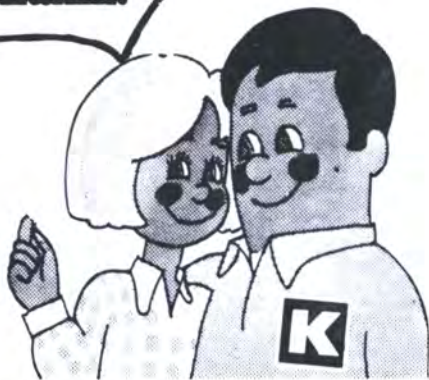
Tilitoimisto
H. SORVARI
TERVAJOKI ● puh. 75 326

Tervajoen GRILLI
● **P. SORVARI**
Tervajoki

**Nyt kannattaa
ostaa Costaricaa!
Siitä saa
vahvat kahvit
vähemmälläkin.**

**VÄHÄNKYRÖN,
ISONKYRÖN JA
LAIHIAN**

KAUPOISTA

**Harkitsevalle
Hartwall**

KETTULA ON KAIKKIEN KAUPPA

- KESKELLÄ KYLÄÄ
- LAATUTAVARAA
- EDULLISIN HINNOIN

K KETTULAN KAUPPAHUONE
ISOKYRÖ 43346 43345

Karoliini

ISOKYRÖ NAPUE

VALTAALAS!
JOEN VARRELLA
HYVÄ VÄLIPALA-
PAIKKA

Nyt on syytä ajatella taloudellista ilmastointiasiaa.

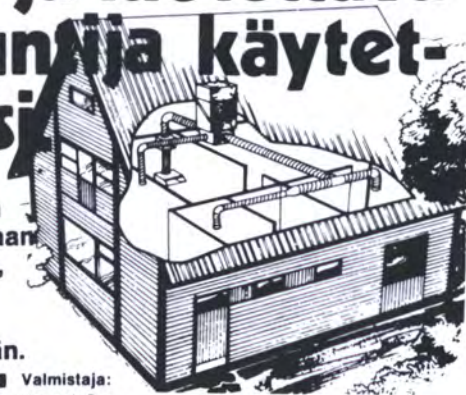
MUH ja luotettava asiantuntija käytet- tävissäsi

MUH perustuu
katolle ilmahormin
päälle asennettavaan
poistopuhalttimeen,
jonka alle eri
kohteista tulevat
kanavat yhdistetään.

MUH

Tutustu meillä!

Valmistaja:
Valmet Oy,
Pansion Tehdas

— Hanki sinäkin asuntoosi ilmanvaihto
joka on nykyaikainen vielä vuosien-
kin kuluttua

— Asennuksia yli 10 vuoden kokemuk-
sella

— Tarvikemyyntiä

MUH - LIESIKUPU

MUH - HUIPPUIMURI

MUH - PATERI

*Toivotan asiakkaileni Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

MARKKU LEHTIÖ

66440 Tervajoki, Puh. 961 — 75238